

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Інститут мистецтв
Кафедра музичного фольклору

Роман Дзвінка

**Самостійна науково-творча робота
здобувачів вищої освіти в системі
професійної підготовки**

Методичні рекомендації

Рівне - 2021

УДК 378. 016: 78 (072)

Д 43

Д 43 Дзвінка Р. І. Самостійна науково-творча робота здобувачів вищої освіти в системі професійної підготовки: методичні рекомендації на допомогу виконання завдань самостійної роботи здобувачів вищої освіти. – Рівне: РІД, 2021. – 60 с.

Методичні рекомендації призначені здобувачам вищої освіти ОС “бакалавр” та “магістр” кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ в організації самостійної науково-творчої діяльності у системі професійної підготовки фахівців-фольклористів. У методичних рекомендаціях розглянуто питання організації самостійної роботи здобувача під час навчальної, позанавчальної та самостійної музично-фольклористичної діяльності. Запропоновані поради охоплюють різноманітні напрями навчальної діяльності здобувачів в процесі набуття професійного досвіду. Методичні рекомендації мають на меті зорієнтувати здобувачів вищої освіти у структурі їх самостійної науково-творчої роботи в системі професійної підготовки на основі стратегії інтеграційного підходу.

Для здобувачів вищої освіти, аспірантів, викладачів педагогічних та мистецьких навчальних закладів, вчителів шкіл, ліцеїв, гімназій, молодих науковців-дослідників.

Рецензенти:

Ярослав Сверлюк, доктор педагогічних наук,
професор, директор Інституту мистецтв РДГУ.

Богдан Столярчук, заслужений діяч мистецтв України, професор,
завідувач кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ.

© Роман Дзвінка, 2021.

*Рекомендовано до друку
Навчально-методичною радою
Інституту мистецтв РДГУ
(протокол № 7 від 18 листопада 2021 р.)*

ВСТУП

У наш час сучасній молодій людині недостатньо бути освіченою та володіти різнобічними знаннями, щоб досягти світоглядної зрілості, моральної досконалості, високої духовної культури, розвитку творчого потенціалу. Для цього необхідна ще й постійна потреба в оновленні та збагаченні знань, придбанні нових умінь і навичок самоосвіти, що є вкрай важливо на шляху набуття досвіду професійної діяльності.

Професійна підготовка фахівців у музичних вишах базується на ґрунтовному вивченні ними обов'язкових компонентів загальної та професійної підготовки та вибіркової частини навчальних дисциплін. Базовою дисципліною музичних спеціальностей Інституту мистецтв РДГУ є "Основи науково-дослідної роботи", яка читається на ОС "бакалавр". Даний курс включає важливі теми, що мають на меті ознайомлення з базовими поняттями науково-дослідної роботи молодого фахівця, активізувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів, допомогти їм у здійсненні самоконтролю.

Дані методичні рекомендації мають за мету зорієнтувати здобувачів вищої освіти у структурі їх самостійної науково-творчої роботи в системі професійної підготовки на основі стратегії інтеграційного підходу. Нами представлено комплексний підхід у системі професійної підготовки фахівців-фольклористів з урахуванням специфіки перебігу навчального процесу на кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ.

Комплексний підхід у системі професійної підготовки передбачає єдність і взаємозв'язок навчальної, позанавчальної та самостійної діяльності, що забезпечують послідовність, цілісність й професійну спрямованість процесу формування досвіду професійної діяльності майбутніх фахівців. Самоосвіта здобувачів вищої освіти є складовою частиною всієї системи навчальної роботи ЗВО, яка передбачає уміння учитися, самостійну роботу з різними джерелами знань, вироблення потреби пізнати, формування допитливості тощо.

Рекомендації знайомлять із структурою і логікою навчального процесу на кафедрі музичного фольклору та містять методичні рекомендації щодо самоосвіти та організації навчальної, позанавчальної та самостійної науково-творчої роботи і музично-фольклористичної діяльності, список літератури.

Запропоновані методичні рекомендації підводять підсумки авторських досліджень особливостей та умов художньо-естетичного виховання засобами народної музики та організації навчально-професійної діяльності здобувачів ЗВО в умовах сучасної вищої школи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Основи самостійної науково-творчої роботи в системі професійної підготовки

В системі сучасних завдань фахової підготовки музикантів-фольклористів головним є орієнтація здобувачів вищої освіти на самоосвіту, яка розглядається як важлива складова системи навчальної діяльності музичних вишів України. Вирішення цього завдання нашою системою на ряд труднощів, серед яких необхідно визначити недостатню увагу до розвитку у здобувачів ЗВО освітніх ступенів "бакалавр" і "магістр" умінь та навичок самостійного опрацювання дидактичних матеріалів, визначення засобів інтерпретації творів музичного мистецтва, підготовки дипломних робіт тощо.

Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців оновленої національної школи значною мірою залежить від їх потреби до постійного самоудосконалення, придбання нових умінь і навичок СНТР.

Максимальну активність кожного, хто навчається, за своєю сутністю припускає самостійна робота, яка проявляється в організації роботи, використанні цілеспрямованого сприйняття, переробці, закріпленні, застосуванні знань, і, звісно ж, у свідомому прагненні перетворити засвоєні знання в особисті переконання та неухильно керуватися ними у своїй повсякденній діяльності. Лише шляхом залучення до самостійної роботи, і це головне, що має зрозуміти кожен здобувач, можливий розвиток його інтелектуальних і творчих здібностей, самостійності мислення.

Самоосвіта здобувачів вищої освіти є складовою частиною всієї системи навчальної роботи ЗВО, яка припускає уміння учитися, самостійну роботу з різними джерелами знань, вироблення потреби пізнати, формування допитливості. Завдяки самоосвіті майбутні фахівці здобувають навички самостійного оволодіння знаннями, елементами наукового мислення, методами наукових досліджень, формують готовність до постійного відновлення і придбання нових знань, а також до наступної професійної самоосвіти, інакше кажучи – не обмежуються одержанням значного обсягу знань.

До основних форм СНТР здобувачів вищої освіти відносять роботу над підручниками, навчальними посібниками, першоджерелами на лекціях, семінарах і у позалекційний час (конспектування, реферування, складання тез); над конспектами лекцій перед ними і після них; над архівними документами; в лабораторіях, на практичних заняттях; розв'язування задач, виконання вправ; самостійні спостереження; підготовка доповідей,

наукових повідомлень, презентацій фольклорних матеріалів; переклад фахової літератури; виконання завдань з фольклорного аранжування чи інструментування народномузичних творів, різного роду індивідуальних завдань; залучення здобувачів всіх курсів до активної науково-дослідної роботи різної складності (запис і архівування фольклорних матеріалів, їх опрацювання у відповідності до сучасних вимог етномузикології, вивчення і популяризації реліктів народномузичної культури рідного краю тощо).

Всі види самостійних робіт здобувачів вищої освіти умовно поділяються на роботи репродуктивного типу, творчі і комбіновані (які включають елементи творчості та репродукції).

Шкільні методи самостійної роботи малоприматні у системі навчання мистецького вишу, і тому здобувачів вищої освіти, починаючи з першого дня їх перебування в університеті, необхідно навчати систематично та інтенсивно самостійно працювати в аудиторії, в лабораторії, в бібліотеці, щоб вони якнайшвидше оволоділи навичками самостійної навчальної діяльності та ввійшли в ритм творчого студентського життя.

Проте не тільки добре виконувати свої виробничі функції, але і вміти навчатись фахівець повинен і після закінчення ВНЗ. Отже, методикою самонавчання для наступного самостійного опанування найновішими досягненнями науки і техніки здобувачам слід оволодівати саме у вищому навчальному закладі.

Зважаючи на те, що при вивченні кожного предмета важливим є не тільки засвоєння навчального матеріалу, а й оволодіння культурою розумової праці, досвідом науково-творчої діяльності, уміння оволодівати знаннями педагога-науковця розділяють на дві групи.

До першої групи входять специфічні уміння, які є основою професійних, їх можна назвати специфічно фаховими, адже з допомогою специфічних методів пізнання, вивчаючи кожен конкретний навчальний предмет, здобувач оволодіває істинами, які відносяться до відповідних галузей наукових знань: філософських, психологічних, педагогічних, мовних, природничих тощо.

До другої групи умінь віднесені так звані загальнопізнавальні уміння, володіння якими необхідне для опанування різних галузей наукового знання, а саме:

- читати з різною метою (для засвоєння важливих деталей, для відповіді на запитання до тексту, для критичної оцінки, для довго термінового запам'ятовування, для розвитку словникового запасу та ін.);
- працювати з першоджерелами та користуватися книгою як знаряддям праці;

- шукати необхідну інформацію;
- користуватися довідником;
- конспектувати (лекцію, фахову літературу);
- складати картотеку і користуватися нею;
- будувати систему спостережень;
- правильно описувати процес, за яким здійснюється спостереження;
- виділяти головне (в науковому тексті чи творчому експерименті);
- слухати, на слух виділяти головне;
- вести дискусію, аргументовано відстоювати свою точку зору;
- коротко і стисло викладати свої і чужі думки;
- логічно мислити;
- систематизувати і класифікувати явища;
- бачити і розуміти причини і наслідки процесу виникнення і розвитку того чи іншого явища природи (суспільства);
- аналізувати факти, робити узагальнення і висновки;
- самостійно ставити нові задачі тощо.

У системі вищої освіти України з середини 2000-х років розпочато педагогічний експеримент з переходу на кредитно-трансферну систему (КТС) навчання, в ході якого не менше 50% загального обсягу навчального часу відведено на самостійну роботу здобувачів вищої освіти. Адже вона є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст СНТР здобувача над конкретною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота здобувача забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Методичні матеріали для самостійної роботи здобувачів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку самого ж здобувача, а його самопідготовка із засвоєння навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватись у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах.

Важливе значення у системі СНТР здобувачів мають контрольні-залікові заходи, які хоча й проводяться в аудиторії в присутності викладача, проте без його участі. Такі заходи мають на меті контролювати рівень засвоєння студентами передбаченого робочою програмою обсягу матеріалу навчальної дисципліни, а це, як свідчить практика, від чверті до половини, чи то й більше навчального матеріалу. Тобто мова йде не про

поточний контроль засвоєння здобувачами окремих тем та розділів, який перш за все спрямований на забезпечення зворотного зв'язку з аудиторією і коригування змісту навчального матеріалу і методів навчання, а про контроль, який нерідко – і це справедливо, – відносять до модульного. Адже, як правило, на контрольно-заліковій заняття викладачі виносять навчальний матеріал, який більш-менш логічно завершений за змістом і внутрішньо пов'язаний, а також вимагає приблизно однакових методів контролю.

На наш погляд, заслуговують на увагу творчі завдання наскрізного характеру. При проведенні контрольно-залікових заходів з фахових дисциплін вони, по-перше, продемонструють не просто рівень залишкових знань у пам'яті здобувача, а дозволять об'єктивно оцінити його здатність практично застосовувати одержані теоретичні знання, а по-друге, створять в аудиторії здоровий дух змагальності, умови якого будуть для всіх однаковими, а саме – їх зміст вимагатиме тих знань, умінь і навичок, які передбачені кваліфікаційними характеристиками фахівців і стандартами вищої освіти.

Перш за все впродовж навчання здобувач повинен оволодіти методами і способами добування знань, а не тільки їх сумою. Мабуть, нічого особливого немає в тому, якщо ми визначимо як одне із завдань вищої школи – це вміння у стислі строки відшукати необхідну інформацію та набуття студентами елементарних навичок створювати нові проблеми і шукати шляхи їх вирішення. Маються на увазі не тільки практичні, а і теоретичні проблеми.

У навчальному процесі велику ефективність мають застосування сучасні інформаційні технології, перш за все такі, як мережа Інтернет, електронні підручники і навчальні посібники.

Сьогодні найдоступнішим методом є створення електронних підручників, навчальних посібників та інших методичних матеріалів. І хоча цей процес дуже трудомісткий, вимагає як високої творчості, так і високої кваліфікації викладачів, все ж він себе виправдовує високою мобільністю змісту (його можливо коригувати в будь-який час) відносно низькими затратами (відпадає необхідність витратити час і кошти на друкування). Найбільш зручною формою електронних навчальних посібників є формування їх бібліотеки в пам'яті комп'ютерів або ж на магнітних дискетах, адже, таким чином здобувач, має можливість у будь-який час прочитати чи скопіювати для себе важливий матеріал в повному обсязі або ж необхідну його частину.

І все ж першочергово молодий учитель повинен навчитися працювати із джерелом знань – книгою, проте певні знання необхідні навіть для того, щоб здобути їх з книжки.

Передусім важливо навчитися читати книжки. Під технікою читання варто розуміти навички раціонального і швидкого читання. Техніка швидкого читання ґрунтується на вмінні сприймати одночасно кілька слів, а то й цілий абзац, без мисленевого їх висловлювання. У цей момент пам'ять і мислення настільки активізовані, що дозволяють сприймати майже весь текст. Зрозуміло, що для цього потрібні спеціальна підготовка і тривале тренування, проте ця форма читання ознайомлююча за характером і доступна всім.

Другим важливим етапом у покращенні техніки читання є вироблення відповідної установки, готовності до самовдосконалення. Вагоме місце тут займають вольові зусилля, уміння примусити себе працювати в заданому ритмі і напрямку.

Економія часу у процесі роботи з книгою досягається не лише за рахунок швидкості читання, а й за рахунок вибору найкращого різновиду читання.

Попереднє читання. У процесі такого читання відмічаються всі незнайомі, іноземні слова, наукові терміни і поняття, щоб у подальшому можна було вияснити їх значення, наприклад, за словниками чи довідниками.

Наскрізне читання (читання підряд) – означає уважне прочитання всього матеріалу. Цей вид читання використовується за необхідності повністю охопити зміст розділу, статті, книги в цілому.

Вибіркове читання передбачає певний відбір матеріалу для читання з метою його поглибленого вивчення. Інколи така необхідність виникає, коли треба знайти відповідь на певне запитання, тобто це вид читання визначається інтересами і практичними потребами читача.

Повторне читання – з метою повернутися до того, що дуже потрібне або не зовсім зрозуміле, через якийсь час є потреба ґрунтов, но осмислити його.

Аналітичне читання (або читання з опрацюванням матеріалу) – критичний розбір змісту з метою глибокого його вивчення, конспектування найістотнішого. Використовується під час роботи з першоджерелами, часто супроводжується виписуванням фактів, цитат, висновків на картки, складанням тез, рефератів і т. д.

Змішане читання – застосування різних видів читання залежно від змісту матеріалу, цілей і завдань його вивчення.

Пропонуємо зразки оформлення бібліографічного переліку джерел, який подається у студентських рефератах, курсових та дипломних (бакалаврські, магістерські) роботах.

Оформлення літератури:

а) один, два або три автори:

Дзвінка Р. Виховання майбутніх учителів засобами українського музичного фольклору / Роман Дзвінка. – Рівне, Бердянськ: Овід, 2008. – 254 с.

Столярчук Б., Луканюк Б. Юрій Цехміструк. Народні пісні Волині: Фонографічні записи 1936-1937 років / Богдан Столярчук, Богдан Луканюк. – Львів, Рівне, 2006. – 478 с.

Дзвінка Р., П'ятенко Л., Ткачова Н. Словник спеціальних музичних термінів: Метод. рек. для студ. педвузу та вчителів музики загальноосвіт. шкіл. / Роман Дзвінка, Лариса П'ятенко, Наталія Ткачова. – Бердянськ: Берд. держ. пед. ін-т, 1998. – 46 с.

б) чотири автори:

Програмні вимоги до державних іспитів для студентів спеціальності 7.020205 “Музичне мистецтво”, спеціалізації “Музичний фольклор” /Юрій Рибак, Людмила Гапон, Олена Юзюк, Марія Бабич/. – Рівне, 2004. – 45 с.

в) п'ять і більше авторів:

Динаміка фольклорного виконавства: Матеріали науково-практичної конференції до 30-річчя кафедри музичного фольклору / Ред. колегія Р. І. Дзвінка, Н. О. Супрун-Яремко, Б. І. Яремко, Ю. П. Рибак та ін. – Рівне, 2009. – 119 с.

г) колектив авторів:

Програма середньої загальноосвітньої школи з музики для I- IV класів /Під ред. О. Л. Ростовського та ін. – К.; Освіта, 1988. – 85 с.

Багатотомне видання:

Макаренко А. С. Твори; В 7-ми т. – Т.5. – К.; Рад шк. – 1954. – 387 с.

Видання транскрипцій:

Пархоменко Т. Календарні звичаї та обряди Рівненщини / Нотні транскрипції О. Юзюк, Л. Гапон, С. Іонової, О. Пех, Н. Боярської / Транскрипції 6 народнопісенних творів О. М. Юзюк. – Рівне: видавець Зень О., 2008. – С. 129-130, 166-167.

Збірки наукових праць:

Школа першого степеня: Теорія і практика. Зб. наук. статей. – Переяслав-Хмельницький; П-ХмДПУ, 2003. – №8. – 236 с.

Словники:

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.; Либідь, 1997. – 376 с.

Складові частини збірника:

Сухомлинська О. В. Олександр Залужний; віхи життя і педагогічної творчості // Проблеми національної освіти в Україні на початку ХХ ст.; 36. наук, праць. – К.; Ін-т педагогіки, 1996. – С. 33-38.

Статті з журналів:

Дзвінка Р. Пісня з народного джерела // Над Бугом і Нарвою. – Більськ-Підляський (Польща), 2006. – № 2. – С.4.

У навчальному процесі ЗВО дуже поширений такий вид самостійної роботи, як реферат, що особливо часто використовується при вивченні гуманітарних дисциплін.

Реферат (від латинського refer – доповідаю, повідомляю) – короткий виклад змісту документа чи його частини, що включає основні фактичні зведення і висновки, необхідні для первісного ознайомлення з документом і визначення доцільності звертання до нього.

Але реферат – це не тільки короткий послідовний виклад змісту книги (чи її глави), журнальної чи газетної статті, тобто добутку друку. Поняттям "реферат" охоплюється також короткий виклад неопублікованої роботи.

Сучасні вимоги до реферату – точність і об'єктивність у передачі, повнота відображення основних елементів змісту, доступність сприйняття тексту реферату як за змістом, так і за формою.

Завдання реферату – не тільки повідомити про зміст реферованої роботи, але і дати уявлення про проблеми у відповідній галузі науки.

У навчальному процесі реферат розуміється в трохи іншому, більш широкому змісті: це – короткий виклад у письмовому чи виді у формі публічної доповіді змісту книги, навчання, наукової проблеми, результатів наукового дослідження тощо. Інакше кажучи, це доповідь на визначену тему, що висвітлює її питання на основі огляду літератури й інших джерел. Отже, головне, що повинний показати здобувач вищої освіти, – це уміння працювати з літературою, починаючи з її пошуку і кінчаючи оформленням списку використаних джерел.

В організаційному плані написання реферату – процес, розподілений у часі по етапах. Всі етапи роботи можуть бути згруповані в три основні: підготовчий, виконавський і заключний.

Підготовчий етап містить у собі пошуки літератури з визначеної теми з використанням різних бібліографічних джерел; вибір літератури в конкретній бібліотеці; визначення кола довідкових посібників для наступної роботи з теми.

При виборі літератури в бібліотеці можна скористатися послугами будь-якої книгарні для пошуку необхідної книги – своєї університетської (музичний відділ бібліотеки РДГУ чи фахова література лабораторії музичної етнографії кафедри музичного фольклору), міської, обласної, державної.

Орієнтуватися в книжковому фонді підготовлений читач повинен самостійно, а путівником, який полегшить йому знайомство з бібліотекою, допоможе знайти потрібну книгу, є **каталоги**. Переглядаючи їх, можна довідатися про наявність тієї чи іншої літератури, яка необхідна. На кожную книгу складається своєрідний паспорт каталожна картка. Усі картки групуються у відповідній системі, щоб неважко було розшукати те, що вам потрібно.

Добре складений каталог не тільки відповідає на читацькі питання, але й сприяє пробудженню в читачів нових, стимулює читання книг. Бібліотечні каталоги поділяються на три основних види: алфавітний, систематичний і предметний. Найчастіше у бібліотеці зустрічаються перші два. Як доповнення до систематичного каталогу створюється систематична картотека статей, у яку поміщають опис газетних статей а найбільш популярних журналів, а також інші матеріали центральної, обласної, місцевої преси.

Таке ж призначення – доповнювати систематичний каталог мають і тематичні картотеки, які складаються на найбільш важливі теми політичного, господарського, культурного життя країни.

В умовах "інформаційного вибуху" велике значення довідкової літератури, призначеної для термінового отримання інформації наукового, практичного чи пізнавального характеру.

Читання книг (інших джерел), а також ведення записів прочитаного містять у собі виконавський характер. Зупинимось на найпростіших видах записів – виписках і цитатах.

Виписувати (на окремих аркушах, картках, в зошитах) варто тільки те, що є складнішим, чи запам'ятовується важче, а також місця, що сподобалися, проте, коли вони будуть записані не дослівно, а переведені з книжкової на власну мову. Виписки виділяють з тексту найістотніше і таким чином допомагають глибше його зрозуміти, краще використати в роботі над рефератом. Проте вони не лише дають можливість зробити записи на майбутнє, а й допомагають краще вивчити літературу.

Цитати (від лат. *ціо* – "призиваю у свідки") – це виписки в тексті книг (статей) окремо виділених частин, що висловлюються словами автора. Незважаючи на те, що це добре знають усі студенти, все ж дуже часто

спостерігається неправильне оформлення цитат, адже тут потрібно дотримуватися відповідних правил.

1. Цитувати по можливості закінченими частинами тексту (окремими невеликими абзацами).

2. Кожну цитату варто брати в лапки.

3. Цитуючи, необхідно відтворювати всі наявні в тексті виділення, застосовані автором (курсив, жирний шрифт, і та ін.). Якщо які-небудь виділені місця вносяться самим читачем, то це повинно бути особливо визначено.

4. Після кожної цитати потрібно вказувати її джерело. Звичайно ставлять у квадратних дужках номер, під яким джерело зазначене в списку використаної літератури. У випадку використання того самого джерела, уже згаданого в попередній цитаті, вказують у дужках: "там же".

Більш складною і більш творчою формою запису є **тези** ("затверджую"). Вони бувають простими (короткими), якщо думки, що розкриваються в них, містять тільки одне твердження і нічим більше не підтверджуються, та складними (розгорнутими), за умова, якщо вони підкріплюються твердженнями, аргументами.

Робота з тезами є гарним засобом розвитку логічного мислення, адже вимагає від здобувача глибокого продумування, розуміння змісту книги чи статті, уміння виділити головні положення, правильно і коротко їх формулювати.

Конспект ("огляд, виклад") – найбільш складна і найбільш детальна форма запису прочитання його, тому що поєднує в собі багато видів записів – позначки, виписки, цитати, план, тези.

Є декілька видів конспектів. Так, він вважається текстуальним, якщо запис іде відповідно до розміщеного в книзі матеріалу і в основному – словами конспектованого тексту. Конспект буде вільним, коли при записі не дотримують порядку викладу, і думки подаються власними словами. А універсальною формою запису не випадково є змішаний конспект, адже у ньому знаходять місце і цитування, і запис, близький до тексту, і вільний виклад матеріалу.

Конспектування – складний вид роботи, який засвоїти вдається відразу далеко не кожному. Бажаний результат дадуть тільки постійне спілкування з книгою, систематична робота з різними видами літератури.

Заключний етап містить у собі обробку наявних матеріалів і написання реферату; складання списку використаної літератури.

Найперше завдання даного етапу – це систематизація і переробка знань. Систематизувати отримані матеріали – значить привести їх у відповідний порядок щодо складеного плану роботи (реферату, доповіді).

Що стосується творчої переробки матеріалу, психологія розрізняє репродуктивну (відтворюючу) і продуктивну (творчу) переробку знань. При репродуктивній переробці на першому плані відповідність перетвореного матеріалу його вихідному змісту, зафіксованому в першоджерелах, документах, монографіях, статтях, підручниках, текстах лекцій і т.п. Інакше кажучи, частина матеріалу відтворюється точно, буквально (нетрансформоване відтворення), частина – видозмінена, своїми словами (трансформоване відтворення). Репродуктивне опрацювання потрібне насамперед при виступах з окремих питань на семінарських заняттях, співбесідах, при здачі заліків, іспитів.

У продуктивному (творчому) опрацюванні головна увага приділяється новизні змісту, аналізу його цінності з обліком уже наявних досягнень у визначеній галузі знань, практичної діяльності людей (в основному це відноситься до наукової праці). В умовах навчання і самоосвіти, про які у нас йде мова, вона потрібна при підготовці теоретичних доповідей, рефератів, курсових і дипломних робіт.

Розпочинаючи написання реферату (доповіді), володіючи багатим і різноманітним матеріалом, необхідно пам'ятати – і це головне – якими вимогами потрібно керуватися, за якими критеріями буде оцінюватися ваша робота, чи будуть її читати, чи слухати (мова йде не про оцінку в балах).

Звичай реферати і доповіді в рамках навчального процесу в ВНЗ оцінюються за наступними основними критеріями:

- актуальність змісту, високий теоретичний рівень, глибина й повнота аналізу фактів, явищ, проблем, що відносяться до теми;
- інформаційна насиченість, новизна, оригінальність викладу питань;
- простота і дохідливість викладу;
- структурна організованість, логічність, граматична правильність і стилістична виразність;
- переконливість, аргументованість, практична значимість і теоретична обґрунтованість пропозицій і висновків, зроблених у рефераті (довіді).

Складання списку використаної літератури. Відповідно до вимог, запропонованих при написанні реферату, необхідно скласти список літератури, яка використовувалася в роботі над ним.

А коли основна робота над рефератом закінчена, потрібно правильно оформити його. Насамперед визначитися з обсягом. У рамках розумного, він не повинен бути більш як 12-15 сторінок на стандартних листах (формат А4), а структура може бути такою:

Титульний лист

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв
Кафедра музичного фольклору**

**САМООСВІТА ТА ЇЇ РОЛЬ У
ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННЮ ЕТНОПЕДАГОГА**

**Реферат за курсом
"Методика викладання музичного фольклору"**

студентки 5 курсу кафедри музичного фольклору

Г. Куришко

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **Р. І. Дзвінка**

Рівне - 2010

Зміст.

I Вступ

II Основна частина

Текст може бути написаний від руки чи надрукований на машинці (комп'ютері) на однотипних аркушах паперу (переважно формату А4). Поля повинні залишатися на всіх чотирьох сторонах листа: верхнє поле – 20-25 мм, нижнє – 20 мм, лівє – 25-30 мм, правє – 10 мм.

III Висновки

Висновки відображають підсумок роботи. Вони можуть містити повтор основних тез роботи, щоб акцентувати на них увагу читачів (слухачів), містити загальний висновок, до якого прийшов автор Реферату, а також пропозиції для подальшої наукової розробки питання тощо. Ніякі конкретні випадки, факти, цифри не аналізуються.

Висновки за обсягом повинні бути меншими, аніж вступ.

IV Список використаної літератури

V Додатки

У розділі "Додатки" розміщується нотні приклади, а також цифровий матеріал у вигляді таблиць, схем, графіків, світлини, мапа місцевості тощо, який повинен доповнювати і пояснювати текст, робити його більш наочним і дохідливим.

Науково-дослідницька робота здобувачів у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного здобувача вищої освіти і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

- написання рефератів з конкретної наукової теми у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного і психолого-педагогічного циклів, фундаментальних і професійно орієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізації та за вибором;
- виконання лабораторних, практичних, семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт з елементами проблемного пошуку;
- виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час професійно-творчої (та інших видів) практики, індивідуальних завдань;
- розробка методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів (педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, соціометрія тощо);
- підготовка і захист курсових та дипломних (бакалаврські, магістерські) робіт, пов'язаних із проблематикою досліджень кафедр.

Дипломна робота (бакалаврська, магістерська) здобувача вищої освіти – це самостійне наукове дослідження теоретико-

експериментального чи мистецтвознавчого характеру спрямована на вирішення відповідних дослідницьких завдань, пов'язаних з певною науково-дослідною тематикою випускової кафедри і є складовою частиною навчального процесу, як засіб готовності здобувачів вищої освіти ОС "бакалавр", "магістр" до самостійної наукової роботи.

Розпочинаючи написання дипломної роботи здобувач повинен ознайомитися з методичними рекомендаціями до її написання, оформлення і захисту за спеціальністю 8.02020401 „Музичне мистецтво” Інституту мистецтв РДГУ.

Дипломна робота виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання відповідного ступеня вищої освіти (бакалавр, магістр). При цьому випусник повинен продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, вміння вирішувати конкретні наукові завдання. Державна екзаменаційна комісія визначає рівень теоретичної підготовки здобувача, його готовність до самостійної роботи за фахом і приймає рішення про присвоєння кваліфікації.

Дипломна робота має певні структурні компоненти:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (якщо є в роботі);
- вступ;
- основну частину (розділи і підрозділи);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

Вимоги до змісту дипломної кваліфікаційної роботи ОС "магістр" докладно описані у методичних рекомендаціях для спеціальності "Музичне мистецтво" М. С. Филипчука та визначені нормативними документами РДГУ.

Титульний аркуш містить найменування вищого навчального закладу, інституту, кафедри; прізвище, ім'я, по батькові студента магістратури; індекс УДК; назву магістерської роботи; шифр і найменування спеціальності; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника (ініціали); місто і рік. На титульному аркуші магістерської роботи обов'язково зазначається „На правах рукопису”.

Зміст або план подають на початку магістерської роботи. Він містить назви розділів, підрозділів із зазначенням початкових сторінок. Назви

розділів і підрозділів повинні бути стислими і зрозумілими, літературно грамотними, пов'язаними з назвою роботи.

Перелік умовних позначень може бути поданий в роботі у вигляді окремого списку, якщо в магістерській роботі вжита специфічна термінологія, використані маловідомі скорочення, символи тощо. Перелік друкується двома колонками: зліва наводять скорочення, справа – їх розшифровку.

Вступ. У вступі подається наукове обґрунтування актуальності теми дослідження, в стислій формі визначається сутність дослідження.

Вступ містить:

- обґрунтування актуальності теми;
- зв'язок магістерської роботи з науковою темою, планами або програмою кафедри;
- об'єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- мета;
- завдання;
- методи наукового дослідження;
- наукова новизна;
- практичне значення роботи;
- основні етапи;
- дослідно-експериментальну базу;
- апробація результатів дослідження та публікації автора з теми роботи;
- структура роботи.

Вступ повинен бути компактним, розкривати сутність роботи. Орієнтований обсяг вступу 4-5 сторінки друкованого тексту.

Актуальність роботи має відповідати як сучасним потребам фахової галузі науки, так і перспективам її розвитку, практичним завданням.

Зв'язок магістерської роботи з науковою темою, планами або програмою кафедри має відображати частину науково-дослідної тематики випускової кафедри.

Об'єкт і предмет дослідження – це поняття, які існують в єдності і водночас повинні чітко розрізнятися. *Об'єкт* – загальна сфера наукового пошуку, *предмет* – конкретний ракурс дослідження об'єкта. За С. У. Гончаренко "об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом те, що в цьому об'єкті дістало наукове пояснення" [9].

Мета роботи визначається чітко, передбачає з'ясування певного результату і те, яким його бажає отримати дослідник.

Завдання дослідження, як правило, включають у себе такі складові:

- структура роботи;
- вивчення та аналіз теоретико-методологічних підходів щодо дослідження теми і на цій підставі з'ясування теоретичних питань із досліджуваної проблеми;
- поглиблене експериментальне вивчення практичного розв'язання зазначеної проблеми: виявлення її типового стану – важливих досягнень і типових недоліків, їх причин, основних здобутків передового мистецького і педагогічного досвіду;
- обґрунтування та розробку системи заходів, необхідних умов, методів, методик для розв'язання поставленої мети;
- розробку методичних рекомендацій для подальшого використання позитивних результатів дослідження в практиці роботи мистецьких навчальних закладів [10].

Методи дослідження слід добирати й виробляти адекватно предмету, меті, і завданням дослідження, оскільки саме методи допомагають їх вирішити. Метод – це певний комплекс прийомів, який використовують на різних етапах дослідження – теоретичному, експериментальному, для розв'язання конкретного завдання, щоб визначити педагогічну дійсність, встановити істину, перевірити чи спростувати її.

Наукова новизна відображає відмінність одержаних результатів від відомих раніше, містить коротку анотацію наукових положень, запропонованих магістрантом.

Практичне значення одержаних результатів – якщо робота має теоретичне значення, треба подати відомості про наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. В роботі, яка має прикладне значення, треба подати відомості про практичне застосування одержаних результатів.

Апробація результатів дослідження показує, на яких конференціях оприлюднені результати дослідження, які є публікації, доповіді на різного рівня конференціях, кафедри, факультеті.

Структура роботи показує кількість сторінок повного обсягу, з них кількість сторінок основного тексту магістерської роботи.

Основна частина магістерської роботи складається з розділів, підрозділів. Кількість розділів може бути від двох до чотирьох.

Перший розділ зазвичай структурно складається з 2-4 підрозділів. У ньому магістрант повинен розкрити стан теоретичних напрацювань з обраної теми дослідження, проаналізувати різні наукові підходи щодо розв'язування проблеми в теоретичному, методичному та історичному плані.

Він має містити аналітичний огляд вітчизняних та зарубіжних публікацій з теми дослідження. Магістрантом викладаються наукові результати стосовно поставленої проблеми, одержані різними авторами, розкриваються здобуті ними наукові факти, які інтерпретуються в аспекті теми магістерської роботи у порівнянні з постановкою власного дослідження. Спочатку аналізуються мистецтвознавчі та історико-педагогічні джерела. Потім роботи зарубіжних та вітчизняних вчених, що займались піднятою проблемою, або вивчали певні її аспекти. Студенту необхідно відобразити своє ставлення до думок відповідних авторів, обґрунтувати свою точку зору на проблему з метою більш глибокого і повного аналізу сучасних тенденцій розвитку науки.

Другий розділ, до якого входить експериментальна частина і розглядається методика досліджень, є частиною самостійної роботи магістранта і містить ґрунтовний аналіз фактичного стану досліджуваної проблеми виключно на матеріалах конкретної організації. Розділ має бути насиченим фактичним матеріалом, який відображає відповідні результати дослідження. За час магістерської наукової роботи треба встигнути провести невеликий за обсягом і кількісною вибіркою експеримент, який дає можливість перевірити або скоригувати гіпотезу й вирішити поставлені завдання, вдосконалити методику формуючого експерименту та підготовлені для його проведення практичні розробки. Результати практичного дослідження узагальнюються у вигляді схем, таблиць, діаграм тощо.

Третій розділ містить обґрунтовані пропозиції, спрямовані на досягнення мети. При підведенні підсумків дослідження необхідно здійснити всебічний кількісний (у вигляді таблиць, діаграм, схем тощо) та якісний аналіз результатів, показати ступінь досягнення поставленої мети. У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

Висновки є завершальною частиною магістерської роботи. Вони повинні бути логічними, містити стислий виклад актуальності теми, зроблених оцінок і узагальнень під час аналізу, пропозицій автора, подаватися у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Необхідна узгодженість висновків з завданнями дослідження. Перш ніж переходити до написання висновків, доцільно ще раз перечитати завдання, які ставились дослідником на початку роботи, а потім згідно із ними послідовно розкривати досягнуті результати. До кожного завдання дослідження має бути 1-2 висновки, а в разі наявності важливого матеріалу – декілька. Орієнтовний обсяг цієї частини роботи становить 3-5 сторінок машинописного опису.

Список використаних джерел нараховує не менше 70 джерел. Розміщуючи матеріали бібліографічного опису літератури слід пам'ятати, що всі джерела розташовуються в алфавітному порядку, або в порядку, за яким вони згадуються в тексті. Порядковий номер описів у переліку посилань є посиланнями у тексті (номерні посилання).

Додатки. Додатки не є обов'язковим елементом дослідження і не входять до його основного змісту. Додатки роблять тоді, коли теоретичний або емпіричний матеріал надто великий. Якщо є необхідність, до додатків включають допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи:

- додаткові ілюстрації або таблиці;
- матеріали, які через великий обсяг, специфіку викладення або форму подання не можуть бути віднесені до основної частини (оригінали фотографій; нотні матеріали; аудіозаписи та ін.).

Додатки дозволяють проілюструвати хід експериментальної роботи. Вони позначаються великим літерами у верхньому правому полі аркуша. Додатки нумеруються за допомогою літер, і кожен додаток починається з нової сторінки.

Досвід навчально-виховної діяльності вищих педагогічних та мистецьких закладів освіти переконує: ефективно вирішити питання підготовки майбутніх фахівців можна лише за умови, що в цьому процесі братимуть активну участь самі здобувачі. Професійне самовдосконалення майбутнього етнопедагога – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійно-педагогічної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку. В основі цього процесу лежить психологічний механізм постійного подолання внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму ("Я – реальне професійне") і деяким уявним його станом ("Я – ідеальне професійне").

Професійно-педагогічне самовдосконалення майбутнього викладача музичного фольклору відбувається у двох взаємопов'язаних формах – самоосвіті і самовихованні, які взаємно доповнюють один одного. Основним змістом самоосвіти, як зазначалося вище, є удосконалення наявних у студента знань, умінь і навичок з метою досягнення бажаного рівня професійно-педагогічної компетенції. Самовиховання виступає як активна, цілеспрямована діяльність студента із систематичного формування і розвитку в собі позитивних та усунення негативних якостей особистості.

Інколи самовиховання проходить непомітно навіть для самої людини, адже, розвиваючи сильні сторони своєї натури, долаючи недоліки, вона не

завжди усвідомлює, що займається самовихованням. Зазвичай, таке неусвідомлене самовиховання має епізодичний характер, що, зрозуміло, відбувається без чіткого плану і розгорнутої програми, що не може не знизити його результативності. Цілеспрямоване, усвідомлене самовиховання характеризується набагато вищою ефективністю.

Організуючи процес самовиховання здобувачів першого курсу ОС "бакалавр", викладачі спираються, передусім, на той факт, що для них є характерним займатися самоаналізом, самооцінкою, самовихованням, але практика засвідчує, що, зазвичай, це проходить нецілеспрямовано щодо майбутнього фаху. Щоб самовиховання стало професійно усвідомленим та цілеспрямованим, майбутній викладач музично-фольклористичних дисциплін повинен відчувати, оцінити свою придатність до педагогічної професії.

Основними завданнями вищого мистецького закладу освіти щодо самовиховання майбутніх фахівців є:

- показати значення, актуальність процесу самовиховання для всебічного розвитку особистості людини;
- допомогти здобувачам в адекватній самооцінці своєї особистості;
- пробудити бажання зайнятися професійним самовихованням;
- допомогти розробити програму самовиховання, шляхи та засоби її реалізації;
- стимулювати у здобувачів вищої освіти потребу до організації самовиховання молоді у своїй подальшій професійній діяльності.

Серед причин, які ускладнюють організацію процесу самовиховання етнопедагогів, – поверхове знання змісту і специфіки педагогічної професії, вимог, які вона ставить до керівника фольклорного колективу чи вчителя музично-фольклористичних дисциплін; відсутність достатніх знань про професійне самовиховання, про методику його здійснення; відсутність належної допомоги в організації професійного самовиховання з боку викладачів.

Тільки тоді, коли перед майбутніми викладачами музично-фольклористичних дисциплін ставитимуться вимоги дещо вищі за їхні можливості, процес самовиховання перебуватиме у постійному розвитку. Суттєвою умовою є відношення здобувачів до поставлених вимог, адже тільки коли вони усвідомлено прийматимуть їх, відчуватимуть потребу в самовихованні. Процес самовиховання є неперервним, тому і його мета, і поняття про ідеал постійно змінюються, а вимоги до здобувача повинні постійно зростати.

Структурно процес самовиховання майбутніх етнопедагогів можна умовно поділити на такі етапи:

- самоусвідомлення і прийняття рішення зайнятися самовихованням;
- планування і розробка програми самовиховання;
- безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань у роботі над собою;
- самоконтроль і самокорекція цієї діяльності.

Початок роботи майбутнього фахівця із самовиховання – етап самопізнання, яке дозволяє виявити свої здібності і можливості, рівень розвитку потрібних якостей особистості.

Завдяки самопізнанню і самооцінці майбутній фахівець усвідомлює необхідність самовиховання, поступово створює модель майбутньої роботи над собою. Конкретизується рішення про самовиховання на другому етапі - етапі планування та розробки програми, який передбачає: визначення мети і основних завдань як на перспективу, так і на певні етапи життя і діяльності здобувача; розробку програми (плану) особистого розвитку; визначення умов діяльності із самовиховання (вироблення власних правил поведінки, вибір форм, засобів, методів і прийомів вирішення завдань у роботі над собою).

Безперечно, самовиховання майбутнього етнопедагога буде ефективнішим, якщо він докладе достатньо зусиль і на етапі самоконтролю та самокорекції. На цьому етапі суть діяльності здобувача полягає в тому, що він контролює роботу над собою, повністю тримає її в полі своєї свідомості (рефлексії) і на цій основі своєчасно виявляє або попереджує можливі відхилення реалізованої програми самовиховання від заданої, планової, вносить відповідні корективи до плану подальшої роботи. Саме для цього здобувачам пропонують вести щоденник, у якому методом самозвіту відображати зміст, характер роботи над собою за день, тиждень, місяць.

Зрозуміло, що ефективність роботи із самовиховання майбутніх фахівців-фольклористів залежить від того, наскільки вони володіють його прийомами. Саме тому здобувачів треба ознайомити з тими прийомами самовиховання, які можна використовувати на кожному етапі цього процесу.

Самоспостереження – спостереження за своїми діями, вчинками, думками, почуттями. Воно є необхідною передумовою контролю особистості за власною поведінкою та діяльністю.

Самоаналіз – роздуми над своєю поведінкою, окремими вчинками. Його використання допомагає здобувачам розкрити причини своїх успіхів чи невдач, розвиває самосвідомість і сприяє самопізнанню.

Самооцінка – судження людини про міру наявності у неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком.

На етапі планування роботи над собою використовують самозобов'язання, особистий план роботи над собою, програму самовиховання, девіз життя.

Самозобов'язання – письмово оформлені зобов'язання перед собою за певний період часу домогтися сформування у себе конкретних позитивних якостей чи позбутися якихось недоліків. Вони можуть бути оформлені і у вигляді власних правил поведінки.

Під час реалізації програми самовиховання можна використати такі його прийоми, як самопереконавання, самонавіювання, самонаказ, самохвалення, самозаохочення, самоосуд та інші.

Самопереконавання полягає в тому, що студентів у певній конкретній ситуації пропонують знайти аргументи і за допомогою них переконатися в тому, правильно чи неправильно він вчинив. Самопереконавання застосовується у тих випадках, коли людина сприйняла якусь пропозицію, вказівку, наказ, але у неї не вистачає рішучості діяти відповідно до них.

Самонавіювання – психічний вплив людини на саму себе. Цей прийом передбачає вплив на самого себе шляхом повторення подумки чи вголос певних суджень до повного оволодіння собою ("Я зможу спокійно вислухати зауваження").

Самозаохочення застосовують у випадках, коли здобувач, долаючи труднощі, виконав складне завдання. До нього вдаються, коли необхідно подолати негативні риси характеру.

Самоосуд – прояв незадоволення своїми діями, вчинками, поведінкою.

Докори сумління пробуджують свідомість, викликають внутрішнє хвилювання і почуття вини перед іншими. Самоосуд викликає бажання позбутися недоліків у своїй поведінці.

Самонаказ – прийняття особистістю твердого рішення ніколи не відступати від власних принципів, завжди поводитись тільки належним чином.

На етапі контролю і регуляції використовують прийоми самоконтролю, самозвіту, самооцінки та інші.

Самоконтроль – у психології один із видів усвідомленої регуляції людиною власної поведінки та діяльності з метою забезпечення

відповідності їх результатів поставленим цілям, висунутим вимогам, правилам, зразкам.

Самозвіт – звітування особистості подумки перед собою про виконання взятих зобов'язань, плану самовиховання, програми самовиховання. Самозвітом можна займатися і щоденно, відзначаючи, що зроблено протягом дня у плані вдосконалення своєї особистості.

З методикою використання цих та інших прийомів самовиховання можна познайомитись у будь-якому посібнику з педагогіки.

Науково-дослідна робота (НДР) здобувача вищої освіти є одним із напрямків їхньої самостійної роботи, основних чинників підготовки висококваліфікованих фахівців.

Поняття СНТР здобувачів охоплює два взаємопов'язаних елементи: навчання здобувачів елементів дослідницької діяльності, організації і методики наукової творчості; наукові дослідження, які вони здійснюють під керівництвом професорсько-викладацького складу.

Характерними рисами науково-дослідної роботи здобувачів вищих педагогічних і мистецьких закладів освіти є єдність цілей і напрямків навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів наукової роботи, що реалізується як у навчальному процесі, так і в позанавчальний час. Упродовж навчання це забезпечує їх безперервну участь у науково-творчій діяльності.

Зміст і структура НДР здобувачів забезпечують послідовність її засобів і форм відповідно до логіки і послідовності навчального процесу, що зумовлює спадкоємність методів і форм від курсу до курсу, від однієї дисципліни до іншої, поступове зростання обсягу і складності набутих здобувачами знань, умінь і навичок у процесі виконання ними наукової роботи.

Залучення здобувачів до науково-дослідної роботи здійснюється через академічну групу. На початку навчального року на денній формі навчання, під час настановчої сесії на заочному відділенні в групах, на курсах і факультетах проводять бесіди з науково-дослідницької діяльності, в яких подається докладна інформація щодо запланованої наукової тематики вищого навчального закладу, факультетів, кафедр.

Зміст і характер науково-дослідної роботи здобувачів визначаються:

- проблематикою науково-дослідницької і науково-методичної діяльності кафедр, факультетів, вищого навчального закладу;
- тематикою досліджень, що здійснюються кафедрами у творчій співпраці із закладами освіти;
- умовами дослідної роботи студентів, наявністю бази дослідження, можливостей доступу до потрібної наукової інформації, наявністю

комп'ютерної техніки, забезпечення науково-дослідної роботи студентів кваліфікованим науковим керівництвом.

Науково-дослідницька діяльність здобувачів вищого навчального закладу освіти здійснюється за такими напрямками:

- науково-дослідна робота, що є невід'ємним елементом навчального процесу і входить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх здобувачів кафедри;
- науково-дослідна робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах студентського науково-творчого товариства, у наукових гуртках, проблемних групах тощо;
- науково-організаційні заходи: конференції, мистецькі конкурси, презентації фольклорних матеріалів тощо.

У деяких вищих навчальних закладах з метою ефективної організації науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти організують спеціальне вивчення курсу з основ організації та методики проведення наукових досліджень в галузі психолого-педагогічних наук, фахових методик та спеціальних дисциплін. Окрім того, приступаючи до вивчення кожної навчальної дисципліни, викладачі на перших лекціях знайомлять здобувачів зі специфікою методів дослідження даної науки.

У навчальному процесі організована належним чином науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти сприяє поглибленому засвоєнню ними дисциплін, які вивчаються, дозволяє виявити свою індивідуальність, сформувати власну думку щодо конкретного навчального предмета.

Поза навчальним процесом науково-творча робота здобувачів є одним із найважливіших засобів формування висококваліфікованого фахівця, яка передбачає:

- участь здобувачів у роботі наукових гуртків, проблемних груп, творчих секцій, лабораторій тощо;
- участь здобувачів у виконанні держбюджетних або госпрозрахункових наукових робіт, проведення досліджень у межах творчої співпраці кафедр, факультетів;
- роботу у студентських інформаційно-аналітичних та культурологічних центрах, перекладацьких бюро;
- рекламу, лекторську діяльність тощо;
- написання статей, тез, доповідей, публікація транскрипцій народномузичних творів та інших публікацій.

Найпопулярнішими формами організації науково-творчої та дослідної роботи здобувачів вищої освіти є наукові гуртки, проблемні групи, секції, студії, бюро, центри, кожен з яких – це невеликий творчий студентський колектив (8-10 осіб), що працює над однією або кількома суміжними науковими проблемами, за планами, які складаються (об'єднуються) на семестр або навчальний рік.

ФОЛЬКЛОРНО-ЕКСПЕДИЦІЙНА РОБОТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІЗНАННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ МУЗИКИ

З досвіду кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ

Фольклорно-експедиційна робота є базовою ланкою з етнографічної підготовки майбутніх фахівців, спрямованою на набуття досвіду самостійної фольклористичної діяльності, вона формує навички збирача та знавця фольклорної традиції рідного краю. Основним завданням є накопичення фольклорних матеріалів і їх подальше використання в навчальній і позанавчальній роботі.

Фольклорна експедиція має велике значення для становлення майбутнього керівника фольклорного ансамблю. Спостереження за народними виконавцями в побуті, вивчення їхньої манери поведінки під час співу, гри на музичних інструментах, традицій, обрядів, народної хореографії, слухання живої інтонації народної мови – усе це складає багатий і плідний ґрунт для накопичення музично-слухових вражень, знань і формування уяви про народномузичні твори. Фольклорну експедицію можна вважати найціннішою формою роботи для засвоєння спеціальних знань і навичок виконавського мистецтва.

Фольклорний осередок – це майстерня народної творчості, де можна спостерігати процес побутування фольклору, фіксувати безцінну етнографічну інформацію та здобувати досвід професійної діяльності музиканта-фольклориста. Повноцінний процес виховання професійного виконавця народної музики і справжнього знавця української традиційної музичної культури неможливий без глибокого пізнання регіонального традиційного культури в безпосередньому середовищі його носіїв.

Фольклористичні студії у “школі живих традицій” здійснюються в середовищі творців і носіїв народної творчості через переймання і пізнання їхнього мистецтва усним та практичним шляхом. Досвідчені викладачі кафедри виступають консультантами самостійної фольклористичної

науково-творчої роботи студентів, яка проводиться чітко за графіками. Перед майбутніми музикантами-фольклористами ставиться завдання не лише здійснювати запис народних виконавців, спостерігати за ними й навчатися в них, а й шліфувати власну виконавську майстерність у автентичному середовищі з метою оцінки народними виконавцями та в спільному з ними ансамблевому музикуванні. Поглиблене засвоєння професійних знань, умінь та навичок має за мету поєднання аудиторної форми навчання з позааудиторної самостійної музично-фольклористичної діяльності. Всі види самостійних робіт студентів умовно поділяються на роботи репродуктивного типу, творчі і комбіновані (які включають елементи творчості і репродукції).

Перший досвід експедиційної роботи (найчастіше у рідній місцевості) студенти отримують під час навчання на першому та другому курсах. Під час навчання на третьому курсі молоді науковці розпочинають записувати етнографічний матеріал, що дозволяє виявляти самотність побутування обрядового фольклору, співвідношення архаїчних форм та нових типів обрядів, притаманних обрядовій творчості певного осередку чи регіону. При підготовці фольклорної експедиції є дві групи питань: теоретична підготовка і документи та матеріальне забезпечення.

Теоретична підготовка – це насамперед вироблення стратегії польової роботи (визначення мети експедиції, обрання регіону). Підготовча робота полягає в історико-етнографічному вивченні даного краю за доступними друкованими джерелами, шляхом опитування людей, що живуть чи були в даній місцевості; встановлюється картина побуту, звичаїв та обрядів, географічні особливості краю. Слід також ознайомитися з мовними діалектами. Залежно від мети експедиції обсяг відомостей може розширюватися.

Відповідальним моментом підготовки є складання запитальника для бесід із знавцем народних традицій. Запитальник має містити необхідні для завдань експедиції запитання. Він не повинен бути довгим. Питання слід вивчати напам'ять, що не насторожувати інформанта зайвими паперами.

Матеріальне забезпечення експедиції: карта місцевості, ручка, олівці, папір (блокноти) для запису текстів, камертон, електричний ліхтарик, 2 комплекти батарейок для магнітофона, диктофон, магнітофонні касети попередньо пронумеровані, фотоапарат, фотоплівка, предмети особистої гігієни.

Крім того, якщо експедиція проводитиметься у складних побутових умовах, слід мати найнеобхідніший посуд, складний ніж, дорожній харчовий запас, спальний мішок, похідну аптечку, рюкзак, плівку від дощу. Взуття і одяг повинні бути зручні, обношені, відповідати сезону.

Науково-дослідницький аспект навчального процесу на кафедрі музичного фольклору реалізується в залученні студентів до збирацької експедиційно-польової та кабінетної роботи через запис фольклорних матеріалів, їх кафедральну презентацію, подальшу музично-етнографічну транскрипцію й аналітичне опрацювання у формі наукових рефератів, курсових та дипломних робіт.

Тематика фахових навчальних дисциплін

Сучасна професійна підготовка майбутніх фахівців-фольклористів забезпечується поглибленим вивченням низки музично-теоретичних та виконавських дисциплін, які спрямовані на засвоєння теоретичних знань, набуття практичних навичок реконструкції народномузичних творів, формування досвіду науково-творчої діяльності, написання і публікація наукових статей, фольклорних збірників та підготування кваліфікаційних робіт.

Теоретична фольклорна підготовка студентів базується на ґрунтовному вивченні таких навчальних курсів, як вступ до спеціальності, український музичний фольклор, фольклор народів світу, методика експедиційно-польової роботи, музично-етнографічна транскрипція, аналіз народномузичних творів, джерелознавство, етноорганологія та ін. Навчальні курси, які належать до розряду професійно-орієнтованих дисциплін, забезпечують отримання студентами ґрунтовних й систематизованих знань з науки про музичний фольклор, а також набуття навичок користування науковою етномузикологічною літературою і проведення на її основі навчально-фольклористичної роботи.

На лекціях студент отримує навички аналізу праць, присвячених історії, методології й методиці музичної фольклористики, етномузикологічної термінології, особливостей вивчення фольклору. Семінарська та практична частина занять включає виявлення рівня знань студентів у галузі етномузикології, вмінь самостійної роботи над спеціальною літературою, самостійного мислення, розвитку творчих здібностей та інтересу до дискусійних проблем музичної фольклористики як науки. Майбутній фахівець отримує навички з методики проведення фольклорно-етнографічних експедицій, методики опрацювання наукового збірника і підготовки фонографічного видання. Самостійна робота передбачає опрацювання студентами фахової літератури, виконання творчих завдань, проведення дискусій та підготування рефератів, доповідей де, згідно з планами лекційних занять, було б висвітлено певну проблематику та віднайдено відповідний ілюстративний матеріал.

Фольклорно-експедиційна робота є базовою ланкою з етнографічної підготовки майбутніх фахівців, спрямованою на набуття досвіду самостійної фольклористичної діяльності, вона формує навички збирача та знавця фольклорної традиції рідного краю. Основним завданням є накопичення фольклорних матеріалів і їх подальше використання в навчальній і позанавчальній роботі. Кращі студенти беруть активну участь у конференціях різного рівня, публікують матеріали на основі власної збирацької науково-дослідницької роботи.

Методика викладання фахових дисциплін

"Методика викладання фахових дисциплін" належить до фахових професійно орієнтованих дисциплін, покликаних дати здобувачеві вищої освіти належний початковий досвід педагогічної діяльності. Навчальна дисципліна відіграє важливе значення у вихованні музиканта-фольклориста, який повинен володіти нормативними й фаховими знаннями з історії музичної фольклористики та практики фольклорного виконавства. Даний інтегрований курс має узагальнювальний характер та широко використовує міжпредметні зв'язки. У ньому згадується широкий спектр дисциплін музично-теоретичного циклу та виконавського спрямування, які вивчались раніше чи засвоюються здобувачами на даний час (це насамперед певні відомості з навчальних дисциплін "Музична фольклористика", "Фольклорне виконавство", "Експедиційно-польова робота", "Аналіз народномузичних творів", "Українське народне багатоголосся", "Практика роботи з фольклорним ансамблем" та ін.).

Навчальна дисципліна "Методика викладання фахових дисциплін" та складається із 3 модулів "Методика викладання традиційного співу", "Методика роботи з фольклорним ансамблем" та "Методика викладання музичного фольклору". Послідовність їх викладу впливає із логіки побудови навчального процесу та підготування здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності як керівника фольклорного ансамблю та етнопедагога.

Вищевказані модулі навчальної дисципліни перебувають у безпосередньому зв'язку та поділяються на дві частини – практично-педагогічну та теоретико-методичну. Аудиторні години відведені в навчальному плані на весь курс, передбачають читання лекцій та проведення практичних і лабораторних занять в кожному модулі. Перша з них викладається на III та IV курсах і включає модулі "Методика

викладання традиційного співу” (6 семестр), “Методика роботи з фольклорним ансамблем” (7 семестр), що охоплює сферу фольклорного виконавства. Аудиторна робота формально відноситься до категорії практичних занять. Проте на ділі кожне заняття повинно бути хоча б частково лекційним, оскільки специфіка модуля передбачає подачу дидактичного матеріалу, який не висвітлюється в жодній іншій дисципліні. Тому реально більшість з них повинна мати лекційно-практичну форму, коли викладена певна методично-теоретична тема відразу отримує відповідне закріплення матеріалу. Апробація набутих знань, умінь і навичок згідно навчального плану передбачена під час проходження на IV курсі (7 семестр) виробничої (педагогічної) практики.

Теоретико-методичній частині відводиться модуль “Методика викладання музичного фольклору”, який читається на IV курсі (8 семестр) та допомагає здобувачам вищої освіти освоїти методичні засади щодо викладання музично-фольклористичних дисциплін. Навчальний план передбачає години для самостійної роботи здобувачів, які будуть використовуватися для опрацювання етномузикологічної й педагогічної літератури та підготовки індивідуальних творчих завдань за розробленою викладачами програмою. Формами контролю з набутих здобувачами знань є: лекційні, практичні, лабораторні заняття, контрольні й курсова роботи, атестації, заліки, іспити, участь у звітних концертах, конкурсах, науково-практичних конференціях тощо.

У процесі вивчення вищезгаданих модулів здійснюється підготовка фахівця до педагогічної роботи у навчальних закладах різного рівня (загальноосвітні і музичні школи, школи мистецтв).

В результаті вивчення дисципліни “Методика викладання фахових дисциплін” здобувач повинен набути компетентності, які зазначаються у стандарті вищої освіти та в освітньо-професійній програмі “Музичне мистецтво”, “Музичний фольклор”.

Методика викладання музичного фольклору

“Методика викладання музичного фольклору” як навчальний модуль належить до розряду професійно орієнтованих дисциплін, яка відіграє важливе значення у вихованні етнопедагога. Даний курс викладається для здобувачів ОС “бакалавр” і перебуває лише на початках свого достатнього запровадження у навчальний процес музичних факультетів та покликаний ознайомити здобувачів вищої освіти з методологічними й методичними

засадами викладання фахових дисциплін у галузі українського музичного фольклору в навчальних закладах.

Метою курсу є підготовка фахівця до етнопедагогічної роботи у навчальних закладах різного рівня (загальноосвітні і музичні школи, школи мистецтв, музичні училища та училища культури) та проходження навчально-педагогічної практики. У процесі вивчення дисципліни здобувач отримує знання щодо особливостей вивчення фольклору в різноманітних педагогічних системах, набуде вміння самостійної роботи над етномузикознавчою та педагогічною літературою.

Завданням дисципліни є сприяння студентам в отриманні ґрунтовних й систематизованих знань з етнопедагогіки, а також набуття вмінь проведення навчально-фольклористичної роботи (керівництво фольклорним ансамблем, навчання співу та гри на народних музичних інструментах), формування й підготування відповідного курсу лекцій для учнів загальноосвітніх шкіл, спеціалізованих музичних вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Основними завданнями курсу є:

- ознайомлення з сновними напрямками музичної фольклористики як навчальної дисципліни;
- визначення функції етнопедагогіки в системі сучасної культури та тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти України;
- оволодіння фаховою термінологією та навичками аналізу етномузикознавчої літератури в аспекті народної педагогіки;
- структуризація функціонального аналізу професійної підготовки етнопедагога;
- визначення змісту, форм і методів етнопедагогічної роботи у різних вікових групах;
- практикування у виборі методів і засобів етнопедагогічної діяльності;

У процесі вивчення дисципліни здобувач отримує знання з праць, присвячених методології музичної фольклористики та методиці викладання музичного фольклору, фахової термінології, особливостей вивчення фольклору, історії фольклористики, становлення музичної фольклорної думки, набуде вміння з розвитку самостійної роботи над етномузикознавчою літературою, самостійного мислення, розвитку творчих здібностей, а також виявлення інтересу до дискусійних проблем музичної фольклористики як науки.

Програма навчального модуля

Змістовий модуль 1. Особливості методики викладання музичного фольклорного

Тема 1. Методика викладання фахових дисциплін як наука та навчальна дисципліна.

Методика викладання музичного фольклору як наука. З історії становлення музичної фольклористики. Музична фольклористика як система наукових дисциплін. Визначення завдань наукових дисциплін: музична етнографія, музична діалектологія, ареальна типологія, етноорганологія, етномузикознавча соціологія, етномузикологія. Специфіка та групування фольклору. Найдавніші тексти української народної пісні. Перші нотні зошити українських народних пісень. Богогласник (1790). Принципи і зміст виховання засобами музичного фольклору. Методи викладання музичного фольклору в навчальних закладах різного рівня та різних педагогічних системах. Принципи і зміст виховання засобами музичного фольклору. Відродження традицій народної педагогіки. Сутність процесу виховання молоді на народних традиціях. Розробка актуальних теоретичних і практичних завдань українського національного виховання.

Тема 2. З історії музичної фольклористики та вивчення фольклору.

Наукові школи та напрями в українській та зарубіжній фольклористиці. Розвиток поглядів на фольклор у XVIII до середини XIX ст. Українська та європейська фольклористика. Становлення музично-фольклористичної думки (кінець 18 – друга половина 19 ст.). Про концепцію універсальності культурно-історичного прогресу. Про метод ретроспективних зіставлень. Про еволюціоністичний погляд на культурно-історичні процеси. Створення в середині 19 ст. еволюційної школи в етнографії. Е.Тейлор (1832-1917) – фундатор теорії анімізму. Напрями в етнології: еволюціонізм, історизм, функціоналізм. Розвиток музично-теоретичної думки другої половини XIX – початку XX ст. Збирання і публікація народної музики на початку XX ст. Три види видань фольклору. Вивчення фольклору та розвиток музичної етнографії у XX ст. Розвиток музичної фольклористики в Україні. Галузі фольклористики. Основні напрямки музичної фольклористики: експедиції, конференції, публікації. Шляхи успадкування та популяризації музичного фольклору.

Тема 3. Методика викладання музичного фольклору в різних педагогічних системах.

Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти України на сучасному етапі. Відродження традицій народної педагогіки та їх значення для національній системі освіти. Сутність процесу виховання молоді на народних традиціях. Концепція "школа-училище-виша". Єдність і взаємозв'язок навчальної, позанавчальної та самостійної діяльності. Розробка актуальних теоретичних і практичних завдань українського національного виховання. Вивчення передового педагогічного досвіду викладання музичного фольклору. Введення освіти в національне навчально-виховне русло. Специфіка навчального й виховного процесу в різних педагогічних системах. Комплексний підхід у системі професійної підготовки в умовах педагогічних та мистецьких ЗВО. Інтегрований характер викладу навчальних дисциплін та спецкурсів. Місце фольклору в тематиці музично-теоретичних і спеціальних дисциплін. Роль і значення діяльності студентського фольклорного колективу.

Тема 4. Форми організації навчально-виховної роботи.

Педагогічні умови естетичного виховання засобами українського музичного фольклору Класифікація педагогічних умов. Сутність процесу естетичного виховання. Умови формування педагога-фольклориста. Особливості організації позакласної роботи в ЗОШ. Колективно-групові форми роботи. Індивідуальні форми та самостійна навчальна робота. Форми соціально-культурного впливу на особистість. Обмін досвідом. Питання створення фольклорного ансамблю, організація його роботи і принципи підбору виконавців. Основні завдання і функції фольклорного колективу. Історія розвитку і сучасний стан. Самоуправління в колективі. Морально-психологічний клімат у колективі. Організація занять, створення умов для навчально-виховної роботи в колективі. Питання формування репертуару. Особливості роботи з дитячим фольклорним колективом.

Тема 5. Особливості засвоєння основ теорії фольклору та виконавства в різних вікових групах.

Принципи природовідповідності та системності як визначальні фактори засвоєння основ теорії фольклору та виконавства в різних вікових групах. Музичний фольклор – засіб розвитку та виховання дітей. Методика викладання музичного фольклору у різних вікових групах. Методи та форми діяльності щодо оволодіння музичним фольклором в аудиторних умовах: класна й позакласна робота. Поділ фольклорного репертуару за

соціодемографічним фактором (у залежності від вікових і статевих градацій). Теперішній віковий поділ: доросла та дитяча культури. Двочастинний поділ у дитячому фольклорі: твори, виконувані дорослими для дітей, власне дитячі твори. Викладання музичного фольклору як педагогічна проблема. Ціннісно-орієнтаційні якості майбутнього фахівця. Комплексний підхід у системі професійної підготовки.

Тема 6. Теорія та методика польової роботи у практиці етнопедагога.

Потреби і специфіка документування народної музики. Мета і цілі запису музичного фольклору. Застосування матеріалів у репродуктивних вторинних формах існування: навчальний процес, популяризація, наукова сфера. Теоретичне підготування до фольклорної експедиції. Питальник. Типи і форми польової роботи. Шість основних форм збирацької роботи: три за типом (розвідувальна, маршрутна, стаціонарна) і три за складом (колективна, комплексна, індивідуальна). Підготовчий етап фольклористичної експедиції. Розвідувальна експедиція. Маршрутна експедиція. Стаціонарне обстеження. Колективні обстеження. Методи записування фольклору й упорядкування матеріалів експедицій. Особливості фольклористичної нотації. Етапи в історії нотного запису народної музики: загальномузичний, транскрипційний та аналітичний. Критичний погляд на аналітичну нотацію. Аналіз нотацій. Моделювання нотації.

Змістовий модуль 2.

Впровадження засобів етнопедагогіки в різних педагогічних системах

Тема 7. Народознавство і фольклор як навчальна дисципліна.

Основне завдання дисципліни – практичне пізнання звичаїв, обрядів та народної музичної творчості рідного краю. Народознавство і фольклор та суміжні дисципліни. Ключові поняття і терміни. Вивчення музичного фольклору, його окремих загальнонаціональних і місцевих зразків з метою формування особистого фольклорно-виконавського репертуару учня, набуття ним навичок колективного музикування у шкільній самодіяльності, а також безпосередньо в побуті, на дозвіллі тощо. Музика в посібниках з народознавства. Шкільні пісенники різних видів. Фольклорні збірники та публікація етнографічного матеріалу рідної місцевості. Джерела

народознавства та носії фольклору. Використання матеріалів архіву шкільного фольклористичного кабінету (лабораторії-музею). Підбір музичного матеріалу з аналізом його дидактичної цінності для занять з уроків народознавства у ЗОШ. Запрошення на заняття знавців народних традицій та місцевих виконавців народної музики.

Тема 8. Впровадження засобів етнопедагогіки у навчальний процес школи мистецтв та ДМШ.

Народномузична література в ДМШ та форми виконавського фольклоризму. Тематичний план. Роль і значення вивчення фольклору у позашкільних навчальних закладах. Аналіз систем музичного виховання К. Орфа, З. Кодаї, М. Леонтовича. Типи музичних шкіл (7-річки, дитячі студії), центрів естетичного виховання, школи мистецтв із фольклорними відділеннями. Засвоєння фольклору в ДМШ – як окремої дисципліни (внесеної в розклад занять) і в межах предмету “Українська музична література” (4 клас). Врахування музично-фахових орієнтацій дітей в спеціальному класі. Індивідуальні форми та самостійна навчальна робота. Народномузична література в ДМШ та форми виконавського фольклоризму. Теоретична та джерельно-нотна література, фоно- та відеозаписи, мультимедійні видання. Прослуховування записів народномузичних творів з наступним аналізом манери традиційного виконавства. Особливості навчання співу, чи гри на музичному інструменті у “школі усної традиції” та методика засвоєння. Теоретична та джерельно-нотна література (первісна та вторинна), фоно- та відеозаписи, мультимедійні видання (в автентичному фольклорному виконанні й на різних рівнях фольклоризму), образотворча наочність. Форми соціально-культурного впливу на особистість.

Тема 9. Мистецька освіта та педагогічна майстерність.

Визначення понять мистецької професійної освіти: “навчання”, “виховання”, “освіта”, “пізнавальний досвід” тощо. Педагогічна майстерність і шляхи оволодіння нею. Педагогічна науки та педагогічна майстерність. Структура педагогічної майстерності. Навчання і виховання як складові цілісного педагогічного процесу в мистецькій освіті. Нові соціальні принципи управлінської діяльності. Педагогічний менеджмент. Функції менеджерів освіти та етапи універсального управлінського циклу та їхнє місце у професійній мистецькій діяльності. Сутність педагогічного процесу та специфіка мистецької освіти. Взаємозв'язок емоційного і раціонального у пізнанні художніх явищ. Вивчення передового педагогічного досвіду. Умови його передачі. Особливості мистецької освіти

у вимірах особистісно-діяльнісного підходу. Творче самовираження як основа мистецької діяльності. Протириччя та рушійні сили у педагогічній практиці викладача музично-фольклористичних дисциплін. Міжпредметні зв'язки у системі професійної освіти підготовки етнопедагога.

Тема 10. Комплексний підхід у системі професійної підготовки музикантів-фольклористів.

Викладання музично-фольклористичних дисциплін як педагогічна проблема. Функціональний аналіз професійної підготовки етнопедагога. Ціннісно-орієнтаційні якості майбутнього фахівця. Ознаки педагогічної культури педагога-фольклориста. Авторитет етнопедагога та шляхи його формування. Музичний фольклор – засіб виховання дітей. Методи і засоби етнопедагогічної діяльності та особливості їх застосування у навчальних закладах різного рівня. Методика викладання музичного фольклору на різних вікових групах. Основна етнопедагогічна термінологія музиканта-фольклориста. Характеристика української етнопедагогіки: етнопедагогічні завдання, засоби, методи та спрямованість професійної діяльності.

Тема 11. Вибір методів та засобів етнопедагогічної діяльності.

Педагог: професія і особистість. Вимоги до особистості вчителя на сучасному етапі. Ціннісно-орієнтаційні якості майбутнього етнопедагога. Професійна етика і педагогічний такт учителя. Форми організації навчально-виховної роботи. Творчий характер діяльності вчителя. Ерудиція і культура вчителя, його педагогічне покликання і здібності. Відродження традицій української етнопедагогіки. Класифікація і вибір методів викладання фольклору та засобів педагогічної діяльності. Методи самонавчання та самовиховання. Методи контролю результатів навчання і виховання. Шкільний фольклористичний кабінет (лабораторія-музей), його архіви та комплектація. Роль позакласної роботи, виконавської та етнографічно-збирацької як засобу формування етнокультурної компетентності молоді. Шкільний фольклорно-етнографічний ансамбль. Напрями діяльності колективу та залучення до його роботи батьків. Концертні виступи, участь у фестивалях, оглядах народної творчості, гастрольні поїздки, способи їх організації.

Тема 12. Фольклор в системі сучасної культури.

Фольклор в системі сучасної культури. Трансмсія фольклорної традиції. Фольклор і фольклоризм. Культура традиційна і сучасна. Поняття "фольклоризм" та його види. Соціологічний аспект в існуванні фольклору.

Проблема відживання обрядів, звичаїв і музичного наповнення. Причини переродження та зникнення фольклорних явищ. Функції фольклору: магічна, комунікативна, організаційна, естетична. Основні ознаки "правдивого" фольклорного твору: анонімність, усність, варіантність, колективність, традиційність, поширеність. Фольклор і суміжні науки. Методика викладання фахових дисциплін у системі мистецької та педагогічної професійної освіти. Народознавство (краєзнавство) і фольклор як навчальна дисципліна. З історії українського народознавства. Матеріальна культура українців.

Рекомендована література

1. Грица С. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки. – Київ–Тернопіль: Астон, 2002. – 236 с.
2. Дзвінка Р. Виховання майбутніх учителів засобами українського музичного фольклору. – Рівне, Бердянськ: Овід, 2008. – 254 с.
3. Дзвінка Р. Методика викладання музичного фольклору: Курс лекцій. – Рівне, 2014. – 88 с.
4. Дзвінка Р. Методика викладання фахових дисциплін: Програма вищих навчальних закладів освіти для спеціальності 7.020205 "Музичне мистецтво" спеціалізації "Музичний фольклор". – Рівне: РДГУ, 2010. – 18 с.
5. Іваницький А. Українська музична фольклористика: Методологія і методика. – Київ: Заповіт, 1997. – 392 с. + іл. вкл.
6. Іваницький А. Українська народна музична творчість: посібник для вищих та середніх учбових закладів. – К.: Музична Україна, 1990. – 336 с.: нот.
7. Квітка К. Вступні уваги до музично-етнографічних студій. *Записки Етнографічного товариства*. – Київ: Всеукраїнське етнографічне товариство, 1925. – С. 8-27.
8. Луканюк Б. Методика викладання музично-фольклористичних дисциплін. – Львів, 2006. – 36 с.
9. Методичні рекомендації до написання, оформлення і захисту магістерської роботи для студентів денної і заочної форми навчання за спеціальністю 8.02020401 "Музичне мистецтво" / укладач М. С. Филипчук. – Рівне: РДГУ, 2014. – 32 с.

10. Національна система виховання /Концепція/ Проект. – К.: Либідь, 1991. Див. розділ: “Українська етнопедагогіка – основа національної системи виховання”. – С. 9–15.
11. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
12. Стельмахович М. І. Українська народна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
13. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. – К., 1974.
14. Якименко Ю. Орф-педагогіка : інтеграція музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами. Учитель початкової школи: Науково-методичний журнал. 2020, – № 2.

Історія та теорія музичної фольклористики

Навчальна дисципліна “Історія та теорія музичної фольклористики” належить до основних фольклористичних дисциплін, якими завершується підготовка фахівця виконавця-фольклориста, керівника фольклорного ансамблю та викладача дисциплін народної музичної творчості.

Курс введено на ОС “магстр” у зв’язку з посиленням фахової підготовки фольклориста. Він належить до суто теоретичних, підсумовує та узагальнює попередньо здобуті знання з вивчення народної музичної творчості, експедиційної роботи, транскрипції народної музики, основ теорії фольклору.

Навчальна дисципліна озброює фахівця-фольклориста у ЗВО навичками збирацької, теоретичної та педагогічної діяльності. Програма курсу передбачає спрямування здобувачів вищої освіти на ознайомлення з історією та теорією музичної фольклористики через самостійне опрацювання наукових праць видатних українських та зарубіжних етномузикологів.

Основними завданнями курсу вважаємо:

- ознайомлення з функціями музичної фольклористики в системі сучасної мистецької освіти;
- визначення тенденцій розвитку музичної фольклористики та останніх досягнень фольклорної науки;

- оволодіння фаховою термінологією з музичної фольклористики та навичками аналізу етномузикознавчої літератури;
- опрацювання основних теоретичних праць та збірників української музичної фольклористики;
- осмислення і поширення переконань щодо народної музики як складової загальнолюдської і національної культури.
- проектування вдалої професійної діяльності за напрями наукових досліджень у галузі музичної фольклористики.

Протягом читання невеликого курсу висвітлюють такі суттєві теми: як історія збирання народної музики, розвиток музично-фольклористичної думки в Україні, аналізу фольклорного твору, методики транскрипції, збирання народних мелодій, методики упорядкування музично-фольклорного збірника.

Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Становлення музичної фольклористики

Тема 1. Характеристика праць, присвячених методології і методиці музичної фольклористики.

Музична фольклористика як система наукових дисциплін. Визначення завдань наукових дисциплін: музична етнографія, музична діалектологія, ареальна типологія. етноорганологія, етномузикознавча соціологія, етномузикологія. Специфіка та формування фольклору. З історії фольклористики. Найдавніші тексти української народної пісні. Перші нотні зошити українських народних пісень. Богогласник (1790 р.).

Тема 2. Становлення музично-фольклористичної думки кінця 18 – другої половини 19 ст.

З історії становлення музично-фольклористичної думки кінця 18 – друга половина 19 ст. М. Львов і Ю. Венелін – зачинателі методики музично-етнографічного дослідження. О. Серов – новатор наукового пізнання української народної музики. В. Сокальський – фундатор методики інтонаційно-поспівкового ладового аналізу у 19 ст. М. Лисенко – визначний етнограф-збирач і публікатор народних мелодій. В. Сокальський “Руська народна музика”.

Тема 3. Українська та зарубіжна фольклористика.

Вступні зауваження. Специфіка власного предмета дослідження в музичній фольклористиці. Розвиток поглядів на фольклор у 17 – 19 ст. Школа академічної фольклористики 19 – початку 20 ст. Особливості академічної фольклористики. Етнографічні центри на Україні. Ізмаїл Срезневський – організатор харківського гуртка “любителів української народності”. Представники української фольклористики та етнографії: П. Чубинський, О. Потєбня, О. Бодяньський, М. Костомаров, І. Срезневський. Становлення наукових методів музичної фольклористики.

Змістовий модуль 2. Розвиток української етнології

Тема 4. Розвиток народознавчих студій в Україні та за кордоном.

Вступні зауваження щодо західної та вітчизняної етнології. Особливості західної школи етнології. Суттєві відмінності в методах і меті досліджень щодо збирання матеріалів. Відмінності західної етнологічної науки від вітчизняної.

Тема 5. Школи та напрями в етнології.

Про концепцію універсальності культурно-історичного прогресу. Про методи ретроспективних зіставлень. Про еволюціоністичний погляд на культурно-історичні процеси. Створення у середині 19 ст. еволюційної школи в етнографії. Едуард Тейлор (1832-1917 рр.) – Фундатор теорії анімізму. Напрями в етнології: еволюціонізм, історизм, функціоналізм.

Змістовий модуль 3. Аналіз фольклорного твору

Тема 6. Завдання аналізу: жанр, тематика.

Визначення понять “завдання аналізу”. Структура і функція народного музичного твору. Функція – це виразник комплексної природи фольклору. Формалізований і неформалізований аналіз фольклорних творів.

Тема 7. Музична стилістика.

Художні засоби поезики. Визначення понять: фактура (мелодика, багатоголосся), виконавська манера (темп, тембр, динаміка, інтерпретація). Визначення понять: мелодика, мелодія ("наспів"). Мелодичний контур (мелодична лінія). Термін "поспівка". Речитативно-декламаційний тип мелодії. Моторний тип мелодії. Кантиленний тип мелодії. Засоби фольклорної поезики: паралелізм, синоніміка, епітети, метафори, гіперболи, символіка, порівняння, епічні числа, здрібнена і пестлива лексики, старослав'янiзм, діалектизми, діалог, окличні та питальні конструкції.

Тема 8. Структурний аналіз фольклорного твору.

Мета структурного аналізу фольклорного твору. Аналіз і розчленування пісенної структури та моделювання її основних рівнів. Ладова побудова народної музики. Загальні положення. Аналіз. Ладова організація наспівів: ритмічний вираз звуків мелодії, об'єднання звуків у поспівки, з'ясування характеру відношень поспівок поміж собою у наспіві. Опорні і неопорні тони та їх співвідношення. Лади і звукоряди. Аналіз. Звукоряд. Типологія звукорядів: вузькоамбітусні, безпівтонові. Широкоамбітусні із ступеневими кроками. Прагматичний аналіз. Структурний аналіз. Місце запису. Виконання. Зміст. Жанрово-тематична належність. Музична стилістика. Художні засоби поезики: паралелізми, конкатенація, оповідальність. Вірш. Ритм і форма. Лад.

Змістовий модуль 4.

Музично-етнографічна документація

Тема 9. Документування народної музики.

Сфера документування народної музики: методика польової роботи і техніка транскрибування мелодії. Функції збирача музичного фольклору. Функції транскриптора народної музики. Підсумковий стан документування народної музики – це публікація наукового збірника фольклору.

Тема 10. Збирання народної музики.

Мета запису фольклору. Вивчення окремого регіону. Збирання певного виду пісень. Дослідження виконавських стилів. Пошук і запис талановитих виконавців. Експедиції слідами попередників. Польовий щоденник.

Тема 11. Форми польової роботи.

Шість основних форм збирацької роботи: три за типом (розвідувальна, маршрутна, стаціонарна) і три за складом (колективна, комплексна, індивідуальна). Розвідувальна експедиція. Маршрутна експедиція. Стаціонарне обстеження. Колективні обстеження.

Тема 12. Транскрипція народної музики.

Особливості фольклористичної нотації. Етапи в історії нотного запису народної музики: загально-музичний, транскрипційний, аналітичний. Аналітична нотація. Критичний погляд на аналітичну нотацію. Аналіз нотації. Моделювання нотації. Підсумки.

Рекомендована література

1. Дзвінка Р. Каталог студентських робіт лабораторії музичної етнографії: Довідкове видання на допомогу виконання завдань СРС в умовах КТС. – Рівне: РІД, 2021. – 88 с.
2. Іваницький А. Українська народна музична творчість: посібник для вищих та середніх учбових закладів. – К.: Музична Україна, 1990. – 336 с.: нот.
3. Іваницький А. Українська музична фольклористика: Методологія і методика. – Київ: Заповіт, 1997. – 392 с. + іл. вкл.
4. Квітка К. Вступні уваги до музично-етнографічних студій. *Записки Етнографічного товариства*. – Київ: Всеукраїнське етнографічне товариство, 1925. – С. 8-27.
5. Квітка К. На початку етнографічної дороги: Мена і Пеневичі // Квітка К. В. Вибрані статті. Ч. 1 / Упоряд. передм. та коментарі А. І. Іваницького. – К., 1985. – С. 100-134.
6. Квітка К. В. Вибрані статті. Ч. 2 / Упор. та коментарі А. І. Іваницького. – К.: Музична Україна, 1986. – С. 3-42.
7. Колесса Ф. Музикознавчі праці. – Київ : Наукова думка, 1970. – 590 с.
8. Колесса Ф. Українська усна словесність. – Львів, 1938. – С. 5-19.
9. Луканюк Б. Диференціальний принцип тактування. *Актуальні питання фіксації та транскрипції творів народної музики*: 36. наук. пр. Київ, 1989. – С. 59–86.
10. Луканюк Б. Пам'ятка студента-практиканта і збирача-початківця / Богдан Луканюк. – Рівне: РДГУ, 2001. – 24 с.
11. Луканюк Б. Методика викладання музично-фольклористичних дисциплін. – Львів, 2006. – 36 с.

12. Рибак Ю. Методика ареально-типологічних досліджень в етномузикології. Досвід Львівської школи // Етномузика. – Львів, 2007. Ч. 3: Збірка статей та матеріалів на честь 60-річчя Б. Луканюка / Упор. Ю. Рибак. – 219 с. (Наукові збірки Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка. Вип. 15).
13. Скоромний В.П. Аналіз музичних творів: практикум. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. – 78 с.
14. Сокальський П. Руська народна музика. Пер. (з рос. вид. 1888 р.) М. Хомичевського. – Київ: Держ. вид-во образотворчого мистецтва і муз. літ. УРСР, 1959. – 399 с.

“Фольклорне виконавство”

(традиційний спів/основний інструмент)

Організація самостійної виконавської діяльності

Навчальні модулі „Традиційний спів” (секція народного співу) „Основний інструмент” (секція інструментального виконавства) – базові навчальні модулі виконавського циклу фахової дисципліни „Фольклорне виконавство” в курсі підготовки виконавців традиційної народної музики та науковців-фольклористів. Програми курсів укладені відповідно до поточних навчальних планів Інституту мистецтв РДГУ та призначені для здобувачів ОС „бакалавр” та „магістр” спеціалізації „Музичний фольклор”.

Організація самостійної виконавської роботи здобувачів вищої освіти у спецкласі “Традиційний спів/Основний інструмент” є важливим компонентом системи професійної підготовки музиканта-фольклориста.

Оволодіння музичним виконавським мистецтвом вимагає щоденної систематичної роботи. Лише за такої умови можна досягти позитивних результатів. Перш за все необхідно пам'ятати. Що повсякденна робота музиканта-виконавця – це активний творчий процес, який повинен забезпечити постійне професійне вдосконалення й перебування “у формі”. Механічне “зазубрювання”, яке приводить до утворення посередніх штампів у виконанні, повинно поступитися свідомому збагаченню звучання, поглибленню виразності художнього виконання.

Основний зміст щоденних занять здобувача полягає не тільки у закріпленні досягнутого, а й у постійному творчому пошуку художніх образів інтерпретації, засобів музичної виразності та різноманітних методів роботи. Успішність опрацювання дидактичних технічних матеріалів (гами, вправи, етюди для секції інструментальне виконавство) та

народномузичних творів залежить від постійного професійного інтересу до них. Виконавець повинен завжди отримувати насолоду від роботи, захоплення музикою, яку він виконує та розуміння її значущості для професійного самовдосконалення. Підтриманню цього почуття, стимулюванню ефективного музичного розвитку здобувача значною мірою сприятиме раціональна організація його щоденної роботи.

Кожне заняття повинно бути добре спланованим. Навчальний матеріал необхідно систематизувати і правильно розподілити, визначити послідовність його опрацювання, з врахуванням різних аспектів оволодіння виконавською майстерністю. Перш за все мається на увазі закріплення ладоінтонаційних та метроритмічних особливостей традиційної манери виконання на основі розучуваних творів. Значну увагу необхідно приділяти досягненню виразності виконання – опанування тембровим багатством звучання, звукоутворенням, звуковеденням, ритмічною та динамічною різнобарвністю, виразністю фразування. В процесі самопідготовки треба обов'язково відводити час для слухання записів фольклорних виконавців із засвоєнням манери окремого виконавця чи регіональної традиції.

Пристаючи до роботи, необхідно поставити перед собою мету, визначити конкретні завдання, які мають бути виконані, саме під час цього заняття. Усвідомлення та дотримання того, що повинно бути досягнуте за час відведений для роботи, допоможе спрямовувати процес опанування навчальним музичним матеріалом та дасть позитивний результат у музично-виконавському розвитку здобувача. Конкретні завдання до кожного заняття можуть бути різними за характером та обсягом роботи. Наприклад, можна поставити за мету досягнення закріплення власного набору технічних виконавських прийомів та розвитку імпровізаторських здібностей; можна запланувати здійснення транскрипцій народномузичних творів та виконавського аналізу.

Ефективність планування щоденної самопідготовки підвищується за умови, коли чергуються та змінюються її види та форми. Поєднання різних видів роботи внесе різноманітність у заняття, підвищить активність у досягненні тих чи інших завдань, запобігатиме швидкій утомлюваності.

Кожне заняття повинно включати повтор пройденого матеріалу. Систематичний повтор та вдосконалення народномузичних творів сприяють закріплення власного набору технічних виконавських прийомів та розвитку імпровізаторських здібностей. Це надзвичайно важливо на заключному етапі роботи, коли твір виконується у відповідності традиції даного регіону, з повною емоційною віддачею і осмисленням.

Як правильно організувати свою роботу? Деякі здобувачі спочатку вибирають найлегше. Вони заповнюють час одноманітними

вправами повтореннями і закріпленням уже досягнутого тощо, тобто тим, що вимагає найменшої емоційної віддачі це невірно. Свіжі сили, невтомлену вагу краще віддавати самому складному, тим творам або місцям, які на даному етапі найскладніші і вимагають найбільшої роботи. Це забезпечить ефективне використання часу під час розучування народномузичного твору і дозволить досягти кращих результатів.

Отже, плануючи щоденні самостійні заняття, доцільно: визначити мету і встановити конкретні завдання для даного заняття; використовувати різноманітні види роботи на кожному занятті; спочатку опрацьовувати технічний навчальний матеріал; роботу над розучуваними творами розпочинати з більш складних місць.

Згідно з метою курсу “Традиційний спів/Основний інструмент” ОС „магістр” здобувачі в процесі самостійної науково-творчої роботи повинні поглибити знання в галузі традиційного виконавства та вивчення сучасних форм побутування музичного фольклору й особливостей його сценічного втілення. У процесі рівноцінного освоєння традиційного і сучасного фольклорного виконавства майбутні фахівці повинні чітко усвідомлювати роль етнічного коріння в реконструкції національної музичної спадщини.

Самостійна науково-творча діяльність здобувачів набуває пріоритетного значення у процесі засвоєння змістових навчальних модулів, а саме:

Змістовий модуль 1.

Прослуховування записів народномузичних творів, їхній стильовий та виконавський аналіз. Закріплення ладоінтонаційних та метроритмічних особливостей традиційної манери виконання на основі розучуваних творів. Вивчення двох різнохарактерних творів за вибором викладача з подачею коментаря щодо побутування та приналежності до регіональної традиції.

Прослуховування записів (відеоперегляд) українських етно-гуртів, аналіз сучасних виконавських етно-стилів. Розробка вправ на засвоєння та розвитку темброво-фонічних, інтонаційних та інших особливостей народномузичної традиції. Гармонізація народномузичного твору, підбір музичних інструментів для її супроводу, розучування та ілюстрація.

Змістовий модуль 2.

Прослуховування та виконавський аналіз власних записів, що здійснюються у процесі магістерського дослідження. Здійснення транскрипцій народномузичних творів. Підготовка та ілюстрація двох зразків (один з них за власним вибором) із репертуару обраного для наслідування автентичного виконавця.

Вивчення видів та форм сучасного фольклорного виконавства у творчості лідерів української естради. Переосмислення фольклорного

твору, його сценічне трактування. Гармонізація та усне аранжування народної пісні за вибором викладача з поданням етнографічного коментаря щодо побутування твору у фольклорному середовищі та особливостей його стилізації. Підготовка та ілюстрація народномузичного твору в супроводі фонограми.

Змістовий модуль 3.

Закріплення власного набору технічних виконавських прийомів та розвиток імпровізаторських здібностей. Здійснення транскрипцій творів народної музики та виконавського аналізу. Підготовка одного складного народномузичного твору від автентичного виконавця з урахуванням індивідуальних музичних можливостей.

Вільне застосування темброво-фонічних, інтонаційних та інших виконавських особливостей на основі фольклорної традиції даного регіону. Створення аранжування народномузичного твору за власним вибором. Підготовка презентації невеликої концертної програми (4-5 відмінних композиційно та мелотипологічно народномузичних творів) із представленням розширеного етнографічного коментування.

Поради щодо оптимізації самостійної науково-творчої роботи

Протягом навчання здобувачі накопичують фольклорні матеріали у власних експедиціях, опрацьовують їх у навчальному процесі на різних рівнях та в результаті частково, але довершено представляють у формі писемної фіксації народномузичного матеріалу, доповненого паспортним та аналітичним показниками. Обсяг рукопису мотивується музично-етнографічною розвиненістю обряду та складає від 1 до 2 др. арк.

На здобувачів покладаються такі найголовніші завдання: комплексно описати зібраний етнографічний матеріал, представити список народномузичних творів із нотним додатком (мелотипи). При цьому важливо розкрити регіональні особливості народномузичних творів з описом умов їх побутування, додати нотні транскрипції. Крім того, додатки до опису обов'язково повинні вміщувати теоретичний аналіз музичних творів, паспортизацію, бібліографію, карту місцевості.

Майбутнім керівникам фольклорних ансамблів та виконавцям-фольклористам для успішного вирішення завдань блоку дисциплін виконавського циклу необхідно творчо підходити до організації самопідготовки шляхом:

- аналізу перебігу навчально-виховного процесу кафедри музичного фольклору;
- спостереження за роботою навчально-творчого фольклорного ансамблю та активна участь у його концертно-виконавській діяльності;
- опрацювання фондів лабораторії музичної етнографії;
- опрацювання фахової літератури та періодичних видань з метою отримання інформації про досліджуваний матеріал;
- професійної адаптації під час проходження професійної практики;
- залучення до репетиційної роботи під керівництвом здобувачів вищої освіти випускних курсів;
- спостереження за народними музикантами у побуті;
- проведення фольклористичних експедицій з метою дослідження того чи іншого регіону;
- вивчення передового педагогічного досвіду на творчій лабораторії кращих фольклорних колективів;
- відвідування фольклорних фестивалів, оглядів народної творчості, творчих зустрічей з народними виконавцями та митцями тощо;
- створення власного архіву народномузичних творів;
- ведення журналу самопідготовки здобувача.

Контроль за виконанням індивідуальних навчально-творчих завдань пропонуємо здійснювати шляхом ведення журналу самопідготовки здобувача.

На першій сторінці „Журналу...” подається робочий план самопідготовки на навчальний семестр за тижнями та зведений графік самостійної музично-фольклористичної діяльності здобувачів.

а) Робочий тижневий план самопідготовки здобувача

№ п/п	Число, місяць	Зміст роботи	Вид, форма діяльності	К-сть годин	Аналіз виконаної роботи	Відмітка про виконання
1	2	3	4	5	6	7

б) Зведений графік самостійної музично-фольклористичної діяльності (МФД) здобувачів

Напрями МФД	Зміст МФД	Вид, форма МФД	К-сть годин	Загальний аналіз МФД
1	2	3	4	5

Надалі самостійна професійна діяльність у галузі УМФ контролюється розділами „Журналу ...”

РОЗДІЛ I. Дані про народномузичний твір, над яким ведеться робота.

Здобувачі самостійно заповнюють спеціальний бланк „Вихідні дані”, у якому повідомляються: назва твору, жанр, місце і дата запису, ким здійснено запис, дані про інформанта чи інформантів (прізвище, ім'я, по-батькові, рік народження, освіта, соціальне становище, професія).

РОЗДІЛ II. Історична довідка про середовище побутування народномузичного твору.

На основі науково-пошукової роботи, аналізу різноманітної літератури, узагальнення відомостей про специфіку регіональної музичної традиції пишеться коротка історична довідка загального регіонального характеру про даний твір та умови його побутування.

РОЗДІЛ III. Виконавська інтерпретація.

Самостійно готується етнографічний коментар, визначається характер поведінки, аналізується словесні тексти, його роль і функції музики, висловлюються враження від почутого. в умовах сцени та у фольклорному середовищі.

Назва твору	Характер інтерпретації	Враження від почутого
1	2	3

РОЗДІЛ IV. Мистецько-декоративне оформлення обрядодії.

У фольклорному середовищі	В умовах реконструкції
1	2

РОЗДІЛ V. План підготовки сценарію та постановочна репетиційна робота.

Підготовчий етап роботи зі збору етнографічного матеріалу. Сценарний план народного обрядодійства та його складові фрагменти. Основні елементи композиційного рішення обряду. Підготовка учасників обряду та

репетиційна робота з дотриманням режисерського ходу, мистецько-декоративне оформлення. У таблиці відображається таким чином:

Підготовчий етап зі збору матеріалу	Робота над сценарієм	Рольовий розпис та підготовча робота	Репетиційна робота з дотриманням режисерського ходу	Мистецько-декоративне оформлення
1	2	3	4	5

РОЗДІЛ VI. Музичне оформлення обрядодії.

Ця робота передбачає такі етапи: підготовчий – відбору музичного матеріалу на основі тематики обрядових пісень та награвань, осмислення його функцій в обрядодії; музично-виконавський – репетиційна робота над творами з урахуванням особливостей в музичному оформленні обряду; завершальний – виконання музичних творів під час обрядової дії, формування емоційного темпоритму на основі взаємодії музики, слова, танцю і дії в обряді.

КОНЦЕПЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ (на період до 2010 року)

Концепція діяльності кафедри музичного фольклору підпорядкована стратегічній програмі „Концептуальні напрями розвитку РДГУ” та спрямована на формування моделі спеціаліста фольклорної орієнтації, профілююча діяльність якого спрямовуватиметься на утвердження національної музичної культури. Згідно з поточними навчальними планами, на кафедрі існує поділ на секції народного співу та інструментального виконавства.

Основною *метою* кафедри музичного фольклору є виховання фахівця-фольклориста, виконавця пісенних та інструментальних жанрів традиційної народної музичної культури, котрий повинен володіти базовими знаннями з історії української і європейської фольклористики, основами теорії музичного фольклору, методикою збору музично-етнографічного матеріалу

та технікою його транскрибування і систематизації, навичками інтонування та текстового аналізу зразків музичної народної творчості. Окрім цього, такий фахівець є висококваліфікованим практиком-виконавцем, який відтворюватиме транскрибований нотний матеріал як власно, так і силами організованих ним під час професійної діяльності вокальних та інструментальних ансамблів. За сформульованою моделлю фахівця може реалізуватися його праця у різних галузях освіти й мистецтва та в різних фахових іпостасях: як виконавця традиційної народної автентичної вокальної або інструментальної музики, соліста-концертанта, транскриптора, дослідника автентичної вокальної або інструментальної народної музики, викладача в навчальних закладах різного рівня (школа, училище, виша).

Освітня діяльність

Концепція навчально-виховного процесу кафедри в її структурному аспекті зорієнтована на ідею багатоступеневої освіти, передбаченої Законом про освіту, а також на виконання директивних документів, зокрема: "Закону про мову", "Концепції національного виховання" та "Концептуальних напрямів розвитку РДГУ".

Вирізняючись своєю специфікою, кафедра вирішує завдання властиві всій національній системі професійної освіти. 2012 р. розроблено навчальні плани та розпочато підготовку фахівців за ОКР "магістр", що передбачає організацію навчального процесу за кредитно-трансферною системою. Ведеться робота щодо вдосконалення змісту навчальних дисциплін відповідно до сучасних досягнень науки і практики, а також поліпшення технології, методики їх викладання з урахуванням змін, що відбуваються у сучасній професійній діяльності. Об'єктом навчально-виховного процесу кафедри є традиційна народна музика, а предметом – народна пісня в системі традиційної культури (для вокальної секції) та народний музичний інструмент, а його музика (для інструментальної секції). Звідси і формується організація навчально-виховного процесу за двосекційною моделлю: секція народної вокальної музики (керівник фольклорного пісенного ансамблю) та секція народної інструментальної музики (керівник фольклорного інструментального ансамблю).

Існуючий перелік фахових дисциплін забезпечує підготовку широкопрофільного фахівця у галузі народної музики. У процесі підготовки бакалаврів та магістрів визначено блоки навчальних дисциплін, передбачено поетапне проходження різних видів професійної практики, виконання курсових та дипломних робіт, що забезпечує послідовність і

взаємозв'язок в отриманні фахових знань, оволодінні практичними вміннями і навичками. Визначальним при цьому є пошук нових підходів до змісту, обсягу, складності, науковості дидактичного матеріалу, що вивчається в аудиторних умовах та його практичного використання жхуювачами в самостійній музично-фольклористичній діяльності.

Навчальний процес на кафедрі спрямований на підготовку знавця, практика і пропагандиста української традиційної музичної культури, який повинен знати регіональні стильові особливості народної музики, володіти навичками збирацької, систематизаційної, джерелознавчої, дослідницької та творчо-організаційної роботи, постійно підвищувати виконавський і теоретичний рівень, вміти прогнозувати ступінь деградації чи розвитку автентичного музичного виконавства, виконувати високу пропагандистську, просвітницьку і охоронну місію музиканта-фольклориста.

Навчально-виховний процес забезпечується уніфікованими програмами з чітко визначеними видами роботи, що повною мірою відображають специфіку навчання на кафедрі: фольклорні експедиції, контрольні роботи, лекційні та практичні заняття, індивідуальна робота, концертно-виконавська діяльність, участь у мистецьких конкурсах, курсові роботи, дипломні проекти (для кращих студентів) та загальноприйнятні форми контролю.

Формами контролю з набутих студентами знань є: лабораторні заняття, контрольні, курсові та дипломні роботи, академконцерти, атестації, заліки, іспити, сольні концерти, участь у звітних концертах, конкурсах, науково-практичних конференціях тощо.

Колектив кафедри знаходиться у творчому пошуку новітніх підходів та позитивно сприймає впровадження новацій у навчальний процес. Поряд з традиційними методами навчання все ширше використовуються у навчальному процесі новітні підходи, пов'язані з використанням відео-, аудіоапаратури та комп'ютерної техніки.

Удосконалення методики викладання курсів, пошук нових підходів викладу матеріалу спрямовується на формування творчої активності студентів, активізацію їх пізнавальної діяльності, набуття навичок самостійного мислення. Шляхами такого удосконалення є розробка і використання елементів проблемного навчання, діалогічних форм навчання, заснованих на засадах співпраці. Специфіка підготовки студентів кафедри музичного фольклору передбачає вивчення проблемних питань мистецтвознавства, культурології, організації мистецької творчості, теорії, історії мистецтва, педагогіки, психології мистецької діяльності. Значна частина навчальних дисциплін має інтегрований характер. Вони

спрямовані на засвоєння теоретичних знань, набуття практичних навичок реставрації творів традиційного музичного мистецтва, отримання досвіду науково-пошукової діяльності у фольклорному середовищі з використанням сучасних технічних засобів, архівування фольклорних матеріалів та їх опрацювання в електронному форматі за допомогою комп'ютерної техніки.

Лабораторія-музей музичної етнографії

Важливою ланкою і головною базою навчального процесу кафедри є лабораторія-музей музичної етнографії, що функціонує як навчально-методичний кабінет для забезпечення росту творчого і наукового потенціалу викладачів та студентів кафедри. Лабораторія складається з 3-х підрозділів: фоноархіву, відеофонду та спеціалізованої етномузикологічної бібліотеки (приміщення лабораторії використовується для самостійної роботи студентів з транскрипцій народної музики, слухання фонозаписів, описування науково-методичної літератури тощо). У фольклорній світлиці, поряд з предметами матеріальної культури поліщуків (музейними експонатами кафедри), щоденно використовуються у навчальному процесі технічні засоби навчання (комп'ютер, відео- та аудіомагнітофони, диктофони, телевізор тощо). Студенти під час навчально-творчої практики залучені до архівування та впорядкування матеріалів лабораторії, облаштування стендів, які мають дидактичне призначення для викладання фахових теоретичних дисциплін.

Призначення лабораторії

- накопичення, збереження фоноархіву, відеофонду та копіювання матеріалів для використання у навчальному процесі;
- організація та проведення щотижневих презентацій фольклорних матеріалів та науково-творчих здобутків студентів та викладачів кафедри,
- забезпечення наукової діяльності студентів і викладачів кафедри, навчально-методичного процесу та концертно-виконавської роботи відповідними фотоматеріалами (ілюстративними – для лекцій, доповідей, копіями – для практичних занять);
- налагодження зв'язків з іншими лабораторіями музичної етнографії (фольклорними кабінетами) мистецьких вишів України, Центрально-Східних держав Європи з метою поповнення архіву інорегіональними матеріалами та обміну науковою й науково-методичною інформацією.

Методичне забезпечення

З усіх дисциплін кафедри розроблено навчальні та робочі програми згідно з вимогами вищої школи. Навчально-методичні комплекси (всього 31, з них 3 спецкурси) повною мірою відображають організацію та методичну забезпеченість навчального процесу. Щорічно навчально-методичні комплекси оновлюються та широко використовуються щодо розробки викладачами навчально-методичної документації за КТСОНП. Викладання ведеться за уніфікованими програмами з чітко визначеними видами роботи, що повною мірою відображають специфіку навчання на кафедрі: фольклорні експедиції, контрольні роботи, лекційні та практичні заняття, індивідуальна робота, концертно-виконавська діяльність, участь у мистецьких конкурсах, курсові роботи, дипломні проекти (для кращих студентів) та загальноприйняті форми контролю.

Одним із найважливіших завдань для колективу кафедри є покращення методичного забезпечення підручниками, навчальними та методичними посібниками у паперовому та електронному варіантах з усіх навчальних дисциплін. Перспективний план підготовки наукових та навчально-методичних видань враховує недостатній рівень забезпечення окремих навчальних дисциплін та організацію навчального процесу за кредитно-трансферною системою.

Наукова робота

На кафедрі проводиться масштабна робота над комплексною науковою темою "Етномузична культура Західної України" за напрямками:

- підготовка дисертаційних досліджень;
- фольклористичні експедиції з метою фіксації, вивчення та популяризації традиційної народної музичної культури;
- робота студентського наукового товариства "Збереження національної автентичної культури" (ЗНАК);
- публікація наукових видань, навчальних посібників, фольклорних збірників, статей тощо;
- виконання транскрипцій народномузичних творів, аранжувань, інструментувань тощо;
- архівування, систематизація та забезпечення використання у навчальному процесі фондів лабораторії музичної етнографії;
- фондовий запис народної музики навчально-творчими колективами, підготовка та видання компакт-дисків;
- підготовка науково-педагогічних кадрів з числа випускників кафедри;

- організація і проведення Регіонального конкурсу молодих виконавців української народної музики „З народного джерела”, наукових конференцій, симпозіумів, семінарів;
- зустрічі з носіями фольклору, народними умільцями, знавцями і дослідниками традиційної народної музики, науковцями, митцями;
- функціонування у селах Переброди Дубровицького р-ну, Старі Коні Зарічненського р-ну, Залав'я Рокитнівського р-ну Рівненської області осередків Школи традиційного народного мистецтва;
- залучення до фінансування науково-дослідних робіт коштів спонсорів та позабюджетних джерел фінансування;
- здобуття ґрантів для реалізації науково-творчих проектів;
- налагодження та підтримання зв'язків з науковими центрами та навчальними установами України та близького зарубіжжя за напрямом діяльності кафедри.

Творча робота

Творча робота є складовою навчального процесу і розглядається як один із пріоритетних напрямів діяльності мистецької кафедри, що готує фахівців за кваліфікацією „Викладач, керівник фольклорного ансамблю, артист”. На кафедрі успішно функціонують навчально-творчі колективи "Горина", "Джерело", "Волиняни", „Хутірські музики”, які є важливою ланкою на шляху удосконалення фахової підготовки студентів, розвитку художніх здібностей і талантів, набуття досвіду професійної діяльності.

Потреба у реорганізації напрямів та змісту навчально-творчої роботи, пошуку нових форм діяльності у нашому навчальному закладі продиктована вимогою часу, що потребує підготовки майбутніх фахівців у галузі освіти, культури і мистецтва, здатних до постійного професійного вдосконалення з метою творчої самореалізації у сучасному соціокультурному середовищі.

Пріоритетними напрямками навчально-творчої діяльності на кафедрі є:

- вивчення, відродження та популяризація традиційної народної музики, обрядів українського етносу;
- збагачення та оновлення репертуару, підвищення рівня професійної майстерності навчально-творчих колективів, їх участі у мистецьких конкурсах і фестивалях народного мистецтва в Україні та за кордоном;
- підвищення професійного рівня студентської молоді та представлення кращими солістами-виконавцями університету на престижних мистецьких конкурсах, проведення концертних програм та творчих

звітів студентів-випускників; активна концертно-виконавська діяльність в університеті, місті та області;

- проведення свят та обрядів народного календаря в університеті з метою прилучення та виховання студентської молоді засобами традиційної народної культури;
- участь у благодійних акціях, презентаціях, концертах, фольклорних програмах у різноманітних навчальних закладах, установах міста та області;
- організація творчих зустрічей, відзначення ювілейних дат, висвітлення творчого життя у засобах масової інформації;
- проведення майстер-класів, відкритих та показових занять з метою обміну досвідом роботи викладачів;
- робота викладачів у складі журі мистецьких фестивалів, конкурсів, оглядових комісій народних свят;
- запис теле- і радіопередач;
- організувати творчі зустрічі студентів із народними виконавцями, відомими дослідниками та знавцями традиційної народної культури, випускниками кафедри;
- співпраця студентського наукового товариства "ЗНАК" з Фондом молодіжних ініціатив рівненщини та Рівненською міською молодіжною організацією "Крила";
- створення студентських експериментальних ансамблів.

Кафедра – засновник Регіонального конкурсу „3 народного джерела", який проводився з метою виявлення талановитих виконавців – потенційних абітурієнтів. За результатами конкурсів випускалися компакт-диски, які мають використання у навчальному процесі університету.

Основні шляхи реалізації освітньої діяльності та розвитку кафедри

Вони базуються на стратегії розвитку університету „Концептуальні напрями розвитку РДГУ" і передбачають наступне:

- перехід та повна адаптація навчально-виховного процесу до кредитно-трансферної системи підготовки фахівців та впровадження положень Болонської декларації;
- формування навчально-педагогічного фоноархіву і відеофонду та чіткої координації щодо їх використання у навчально-виховному процесі;

- організація індивідуальних та комплексних фольклористичних експедицій у західному регіоні України;
- планування навчальних годин з лабораторних, практичних і самостійних занять, а також розробка списків обов'язкової етномузикологічної літератури таким чином, щоби студенти змогли максимально продуктивно працювати в бібліотеці і лабораторії кафедри;
- поповнення кафедри висококваліфікованим фахівцем зі спеціального інструменту (діатонічна бандура, ліра);
- функціонування на кафедрі етномузикологічного семінару з підвищення фахового рівня педагогів (з залученням для цієї мети провідних етномузикологів України);
- облаштування лінгафонного кабінету, який дозволить не тільки активізувати науково-дослідну роботу, а й забезпечить якісно новий рівень проведення самостійної роботи студентів із транскрибування народної музики;
- організація і проведення Регіонального конкурсу молодих виконавців української народної музики „З народного джерела“;
- сприяння відкриттю класів народного співу в школах мистецтв, ДМШ та позашкільних навчальних закладах, відділень інструментального виконавства та народного співу у ЗВО I-II рівнів акредитації у Рівненській, Волинській, Хмельницькій, Житомирській, Львівській, Чернівецькій, Івано-Франківській областях;
- активізація профорієнтаційної роботи за різними напрямками у західному регіоні України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія. Підручник для студентів, аспірантів. – К.: Либідь, 1998. – 500 с.
2. Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Підкасистий П. І., Козиков В. А. та ін. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: Навчальний посібник. – К.: ІСДО, 1993. – 336 с.
3. Андрущенко В., Дорогань С. Світоглядна культура сучасного вчителя: проблеми формування // Освіта. – 2002. – №31. – 32.
4. Арват Ф. С., Коваленко Є. І. та ін. Культура, спілкування: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН. 1997.
5. Бех І. Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах // Педагогіка толерантності. – 2001. – №3. – 4. – С. 157-162.
6. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. – К.: ВВП "Компас", 1997. – 64 с.
7. Вступ до спеціальності: Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних закладів освіти / За ред. Н. Ілковець.
8. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка; теорія та історія: Навчальний посібник. – Вища школа, 1995.
9. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. – К.: 1995. – 45 с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.; Либідь, 1997. – 376 с.
11. Дзвінка Р. Виховання майбутніх учителів засобами українського музичного фольклору / Роман Дзвінка. – Рівне, Бердянськ: Овід, 2008. – 254 с.
12. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1997.
13. Кафедрі музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету – 40 років: нарис з історії (1979-2019 рр.) / Упор. Б. Й. Столярчук, Р. І. Дзвінка. – 3-тє вид., розшир. та доп. – Рівне: Видавець О. Зень, 2020. – 312 с.
14. Луканюк Б. Пам'ятка студента-практиканта і збирача-початківця / Богдан Луканюк. – Рівне: РДГУ, 2001. – 24 с.
15. Методичні рекомендації до написання курсових, дипломних та магістерських робіт з історії України / Уклад. Бабічев О. І., Климов А. О., Намдаров Г. М. – Луганськ: ЛДПУ, 1999. – 31 с.
16. Методичні рекомендації до написання, оформлення і захисту магістерської роботи для студентів денної і заочної форми навчання за спеціальністю 8.02020401 "Музичне мистецтво" / Укладач М. С. Филипчук. – Рівне: РДГУ, 2014. – 32 с.

17. Мороз І. В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення та захисту. – К.: 1997. – 56 с.
18. Положення про магістерські роботи в Рівненському державному гуманітарному університеті / Відповідальні розробники: А. М. Воробйов, М. С. Янцур, В. В. Сілков. – Рівне: РДГУ, 2008.
19. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах // Освіта України: Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – С. 382-399.
20. Семиченко В.А. Моделювання структури педагогічної діяльності.
21. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник, – 2-ге видання, перероб. і доповн. – К.: Знання – Прес. 2002. – 318 с.

Інтернет-ресурси

1. <http://www.orgsun.com/avtoreferati-dissertatsii-mistetstvo/1/a482.php>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=yImWWi3a0sU>
3. http://ukrfolk.com.ua/BERVY/index.html-lang=0&r=instr_muzika.htm

Інформаційні ресурси

Бібліотеки:

- Державна обласна бібліотека – м. Рівне , вул. Короленка, 6.
- Міська бібліотека ім В. Короленка. – м. Рівне, вул. Київська, 44.
- Міська централізована біблотечна система. – м. Рівне, вул. Київська, 44.
- Бібліотека РДГУ. – м. Рівне, вул. М. Хвильового, 7.
- Біблотека РДГУ. – м. Рівне, вул. Пластова, 31
- Бібліотека РДГУ. – м. Рівне, вул. Л.Толстого, 3.
- Лабораторія музичної етнографії кафедри музичного фольклору ІМ РДГУ. – м. Рівне, вул. М. Хвильового, 7.

ЗМІСТ

Вступ	3
Методичні рекомендації	4
Основи самостійної науково-творчої роботи в системі професійної підготовки	4
Фольклорно-експедиційна робота як ефективний засіб пізнання традиційної музики	26
З досвіду кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ	26
Тематика фахових навчальних дисциплін	28
Методика викладання фахових дисциплін	29
Методика викладання музичного фольклору	30
Історія та теорія музичної фольклористики	38
Фольклорне виконавство	43
Поради щодо оптимізації самостійної науково-творчої роботи	46
Концепція діяльності кафедри музичного фольклору	49
Освітня діяльність	50
Наукова робота	53
Творча робота	54
Основні шляхи реалізації освітньої діяльності та розвитку кафедри	55
Рекомендована література	57
Інтернет-ресурси	58
Інформаційні ресурси	58

Кафедра музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ

Навчально-методичне видання

ДЗВІНКА Роман Іванович

Самостійна науково-творча робота
здобувачів вищої освіти
в системі професійної підготовки

Методичні рекомендації

Комп'ютерний набір та верстка – Роман Дзвінка

Підписано до друку 18.11.2021 р. Обсяг 2.4 друк. арк. Наклад 50 прим.
Віддруковано засобами оперативної поліграфії
Романа Івановича Дзвінки – РІД
33001, м. Рівне, вул. Руська 27/27